

Hallituksen esitys Eduskunnalle tasavallan presidentin vaalitavan muuttamista ja eräiden valtaoikeuksien tarkistamista koskevaksi lainsäädännöksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan tasavallan presidentin vaalitavan muuttamista välittömäksi, tarvittaessa kaksivaiheiseksi kansanvaaliksi. Jos joku presidenttiehdokkaista saisi ensimmäisessä vaalissa enemmän kuin puolet annetuista äänistä, tulisi hän valituksi tasavallan presidentiksi. Muussa tapauksessa toimitettaisiin neljän viikon kuluttua uusi vaali. Siinä olisivat ehdokaina ne kaksi ehdokasta, jotka ovat saaneet eniten ääniä ensimmäisessä vaalissa. Toisessa vaalissa tulisi suuremman äänimäärän saanut ehdokas valituksi tasavallan presidentiksi.

Presidentinvaali olisi yksipäiväinen. Siihen voisi osallistua ennakolta, kuten eduskunta- ja kunnallisvaaleihin. Ennakkoäänestysaika olisi nykyistä jonkin verran lyhempi. Toisaalta ennakolta voitaisiin äänestää myös lauantaisin ja sunnuntaisin.

Samalla ehdotetaan, että presidentin toimikaudet rajoitetaan kahteen peräkkäiseen kuusi-vuotiskauteen. Rajoitus ei koskisi ennen lain voimaantuloa päättäneitä toimikausia.

Tasavallan presidentin valtaoikeuksia suhteessa eduskuntaan ja valtioneuvostoon ehdotetaan eräin osin tarkistettaviksi. Tasavallan presidentti voisi tehdä päätöksen eduskunnan hajottamisesta vain pääministerin niin esittäessä ja kuultuaan eduskunnan eri ryhmiä. Eron valtioneuvostolle tai sen jäsenelle presidentti voisi myöntää vain eduskunnalta saadun epä-

luottamuslauseen tai esitetyn eronpyynnön johdosta taikka jos pääministeri niin esittää. Päätös eron myöntämisestä olisi tehtävä pääministerin esittelystä.

Valtioneuvostolle tai sen jäsenelle, joka on saanut eduskunnalta epäluottamuslauseen, ehdotetaan asetettavaksi nimenomainen velvoite pyytää eroa tehtävistään. Jos eroa ei pyydetäisi, pääministerin tulisi kuitenkin esitellä asia presidentille. Jos pääministeri ei asiaa esittelisi, presidentin olisi myönnettävä ero epäluottamuslauseen saaneelle valtioneuvostolle tai sen jäsenelle ilman esittelyä.

Valtioneuvoston on ehdotuksen mukaan järjestäydyttyään viivytyksettä annettava toimitasuunnitelmansa tiedonantona eduskunnalle. Vastaavasti olisi meneteltävä valtioneuvoston kokoonpanon merkittävästi muuttuessa.

Vielä ehdotetaan luovuttavaksi vaatimuksista, jonka mukaan presidentin ministeriksi kutsuman henkilön tulee olla syntyperäinen Suomen kansalainen. Riittävänä pidetään ehdotuksen mukaan sitä, että ministeri on Suomen kansalainen.

Tarkoituksena on, että uudet tasavallan presidentin vaalia koskevat säännökset olisivat voimassa seuraavassa säännönmukaisessa presidentinvaalissa vuonna 1994. Muut ehdotetut lainmuutokset olisi saatettava voimaan samanaikaisesti vaalipauudistuksen kanssa.

SISÄLLYSLUETTELO

	Sivu		Sivu
YLEISPERUSTELUT	3	23 e §	21
1. Esityksen yhteiskunnallinen merkitys	3	23 f §	21
1.1. Tavoitteet	3	24 §	21
1.2. Keinot	3	25 §	21
2. Nykyinen tilanne ja asian valmistelu	5	27 §	21
2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö	5	34 §	22
2.1.1. Tasavallan presidentin vaalitapa ...	5	36 §	22
2.1.2. Presidentin toimikaudet	6	36 a §	22
2.1.3. Presidentin oikeus hajottaa edus-	6	36 b §	22
kunta	6	36 c §	22
2.1.4. Eron myöntäminen valtioneuvos-	7	Voimaantulosäännös	22
tolle ja sen jäsenelle	7	1.2. Valtiopäiväjärjestys	23
2.1.5. Kelpoisuus valtioneuvoston jäse-	7	1.3. Laki tasavallan presidentin vaalista	23
neksi	7	1 luku. Yleisiä säännöksiä	23
2.1.6. Hallitusohjelman esittäminen edus-	8	1 §	23
kunnalle	8	2 §	23
2.2. Oikeusvertaileva katsaus	8	3 §	23
2.2.1. Yleistä	8	4—7 §	23
2.2.2. Islanti	8	8 §	23
2.2.3. Saksan liittotasavalta	8	9 §	24
2.2.4. Itävalta	9	2 luku. Presidenttiehdokkaan asettami-	24
2.2.5. Ranska	9	nen	24
2.2.6. Portugali	9	10 ja 11 §	24
2.2.7. Italia	10	12 §	24
2.2.8. Kreikka	10	13 §	24
2.2.9. Irlanti	11	14 ja 15 §	24
2.2.10. Amerikan Yhdysvallat	11	16 §	24
2.2.11. Yhteenveto	11	3 luku. Ensimmäinen vaali	25
2.3. Asian valmistelu	12	17 §	25
3. Ehdotetut uudistukset	13	18 §	25
3.1. Tasavallan presidentin valitseminen suo-	13	19 §	25
ralla kansanvaalilla	13	20 §	25
3.1.1. Yleistä	13	21 §	25
3.1.2. Ehdokasasettelu	13	22 §	26
3.1.3. Vaalimenettely	13	4 luku. Toinen vaali	26
3.1.4. Poikkeuksellisenä aikana toimitet-	14	23 §	26
tava vaali	14	24 §	26
3.2. Presidentin toimikausien rajoittaminen ...	15	25 §	26
3.3. Kysymys eduskunnan hajottamisesta	15	26 §	26
3.4. Eron myöntäminen valtioneuvostolle ja	16	27 §	26
sen jäsenelle	16	5 luku. Erinäisiä säännöksiä	26
3.5. Valtioneuvoston jäsenen kelpoisuusvaati-	17	28 §	26
musten muuttaminen	17	29 §	26
3.6. Valtioneuvoston tiedonanto eduskunnalle	17	30 §	27
toimintasuunnitelmastaan	17	31 §	27
4. Esityksen vaikutukset	18	32 §	27
4.1. Organisatoriset ja taloudelliset vaikutuk-	18	2. Säättämisjärjestys	27
set	18	3. Voimaantulo	27
4.2. Vaikutukset kansalaisiin	18	LAKITEKSTIT	28
5. Riippuvuus muista esityksistä	18	1. Laki Suomen Hallitusmuodon muuttamisesta ..	28
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	19	2. Laki valtiopäiväjärjestyksen 3 §:n muuttami-	30
1. Lakiehdotusten perustelut	19	sesta	30
1.1. Suomen Hallitusmuoto	19	3. Laki tasavallan presidentin vaalista	31
23 §	19	LIITE	36
23 a §	19	Rinnakkaistekstit	36
23 b §	19	1. Laki Suomen Hallitusmuodon muuttamisesta ..	36
23 c §	20	2. Laki valtiopäiväjärjestyksen 3 §:n muuttami-	41
23 d §	20	sesta	41

YLEISPERUSTELUT

1. Esityksen yhteiskunnallinen merkitys

1.1. Tavoitteet

Ehdotuksen mukaan säännökset tasavallan presidentin valinnasta muutettaisiin siten, että äänestäjillä olisi mahdollisuus suoraan vaikuttaa vaaliin sen kaikissa vaiheissa.

Nykyistä vaalitapaa, jossa samaan menettelyyn sisältyy sekä tasavallan presidentin välitön vaali että valitsijamiesten vaalit ja jossa äänestetään kahdella erivärisellä äänestyslippulla, on pidetty jossakin määrin hankalana. Vuoden 1988 presidentinvaalissa hylättiin tavallista suurempi määrä äänestyslippuja. Kun hylättyjen äänestyslippujen osuus viimeaikaisissa yleisissä vaaleissa on normaalisti ollut 0.3-0.6 prosenttia, hylättiin tuolloin välittömässä vaalissa 2.0 prosenttia ja valitsijamiesten vaaleissa 5.0 prosenttia äänestyslipuista. Ainakin osaan hylkäämisistä oli syynä äänestyslippujen sekaantuminen. Tämän vuoksi uuden vaalijärjestelmän tulee olla nykyistä selkeämpi.

Jos vaali on suora, äänestäjä voi olla varma siitä, kenen hyväksi hänen antamansa ääni vaikuttaa. Välillisen vaalin osalta asia on toisin. Äänestäjän on varauduttava siihen, että se valitsijamies, jota hän on äänestänyt, saattaa joutua valitsijamiesten toimittamassa vaalissa ainakin kolmannessa äänestyksessä luopumaan alkuperäisestä ehdokkaastaan.

Tavoitteena on, että ylimpien valtioelinten toimivaltasuhteet eivät sanottavasti muutu sen johdosta, että presidentin vaalitapa muuttuu. Toimivaltasuhteiden tasapainottamiseksi tarvittavat muutokset tulisi toteuttaa korostamalla parlamentarismin periaatteita ja siihen liittyen pääministerin asemaa sekä hänen ja ministeristön poliittista vastuuta eduskunnalle.

Presidentin valtaoikeuksia koskevien muutosten tavoitteena on, että menettelymuodot

ovat selkeitä ja mahdollisimman suurelta osin valtiosääntöön kirjattuja.

1.2. Keinot

Edellä asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi ehdotetaan tasavallan presidentin valitsemisessa siirryttäväksi suoraan, tarvittaessa kaksivaiheiseen kansanvaaliin. Presidentinvaalissa äänestettäisiin jotakuta niistä presidenttiehdokkaista, jotka on virallisesti asetettu ehdokkaiksi. Jos joku näistä vaalissa saisi ehdottoman enemmistön annetuista äänistä, hän tulisi valituksi. Muussa tapauksessa toimitettaisiin vastaavaa menettelyä noudattaen uusi vaali niiden kahden ehdokkaan kesken, jotka ensimmäisessä vaalissa ovat saaneet eniten ääniä. Äänen enemmistön tässä vaalissa saanut ehdokas tulisi valituksi tasavallan presidentiksi. Äänen jakautuessa tasan ratkaisisi arpa.

Ehdotettua vaalitapaa voidaan pitää äänestäjien kannalta selväpiirteisenä. Ensimmäisessä vaiheessaan se vastaisi nykyistä tasavallan presidentin välittömän vaalin vaalitapaa. Uuden vaalitavan mukaan kansalaisten vaikutusmahdollisuus olisi välitön vaalin molemmissa vaiheissa. Lisäksi valittu presidentti saisi aina ehdottoman enemmistön annetuista äänistä, kun toiseen vaaliin osallistuisi vain kaksi ensimmäisessä vaalissa eniten ääniä saanutta ehdokasta. Kansanvaltaisuuden periaate toteutuisi myös ehdokasasettelussa, joka menettelyltään vastaisi nykyistä järjestelmää.

Ehdotetun vaalitavan on toisaalta katsottu helposti johtavan sellaisiin vastakkaisasetteluihin, jotka eivät hyvin soveltuisi meillä voimassa olevaan monipuoluejärjestelmään. Tästä mahdollisesti seuraavia ennalta arvaamattomia haittavaikutuksia ei kuitenkaan ole syytä liioitella verrattaessa niitä etuihin, joita voidaan katsoa saavutettavan toteutettaessa laajalti toi-

vottua kansalaisten suoraa vaikutusmahdollisuutta olennaisesti lisäävää uutta vaalitapaa.

Ehdotetun uuden vaalitavan vallitessa eivät myöskään enää olisi mahdollisia sellaiset useampaa ehdokasta koskevat neuvottelut, joita valitsijamiehet tähän asti ovat voineet vaalien välisillä tauoilla käydä. Toisessa vaalissa oltaisiin sidottuja niihin kahteen ehdokkaaseen, jotka ensimmäisessä vaalissa olisivat saaneet eniten ääniä. Tämän kaltaiset neuvottelut eivät kuitenkaan enää sopisikaan uuteen kaikissa vaiheissaan kansanvaltaiseen presidentin vaalitapaan.

Viimeaikaisessa keskustelussa tasavallan presidentin suoran kansanvaalin eräänä vaihtoehtoisena vaalitapana esillä ollut hyväksymisvaalia voidaan tuskin pitää äänestäjien kannalta riittävän selväpiirteisenä. Siinä äänestettäisiin kaikkia niitä ehdokkaita, jotka äänestäjä katsoisi voivansa hyväksyä tasavallan presidentiksi, asettamatta näitä ehdokkaita kuitenkaan mihinkään ensisijaisjärjestykseen toinen toisiinsa nähden. Vaalin tulos määräytyisi ehdokaiden yhteensä saamien hyväksymisäänten mukaan. Tällainen vaalitapa poikkeaisi huomattavasti siitä, mihin äänestäjät Suomessa ovat tottuneet. Se tarjoaisi myös vaalijärjestelmiin perehtyneille äänestäjille sellaisia mahdollisuuksia antamiensa hyväksymisäänten laskelmointiin, joita Suomessa järjestettävissä yleisissä vaaleissa ei voitaisi pitää hyväksyttävänä. Lisäksi voidaan presidentinvaalin ollessa kysymyksessä asettaa periaatteellisesti kannalta kysymyksenalaiseksi vaali, jossa ei nimenomaisesti ilmaista juuri sitä henkilöä, joka halutaan presidentiksi, vaan vain ne henkilöt, jotka kukin äänestäjän mielestä kelpaisivat tähän tehtävään. Hyväksymisvaalin piirteitä on katsottu sisältyvän valitsijamiesten toimittamaan presidentinvaaliin, josta ehdotuksen mukaan luovuttaisiin.

Tasavallan presidentin vaalitapaa koskeva muutos toteutettaisiin muuttamalla Suomen Hallitusmuotoa sekä antamalla erityinen laki tasavallan presidentin vaalista. Viimeksi mainitulla lailla kumottaisiin laki tasavallan presidentin valitsemisesta (574/87) siihen tehtyine muutoksineen.

Ylimpien valtioelinten valtasuhteiden tasapainottamiseksi uudessa tilanteessa, jossa tasavallan presidentti olisi kansan suoraan valitsema, ehdotetaan presidentin valtaoikeuksiin tehtäväksi eräitä tarkistuksia. Tarkistukset koskisivat oikeutta hajottaa eduskunta sekä

oikeutta myöntää ero valtioneuvostolle ja sen yksittäiselle jäsenelle. Tarkistuksilla pyritään samalla vahvistamaan eduskunnan ja pääministerin asemaa.

Päätöksen eduskunnan hajottamisesta voisi presidentti ehdotuksen mukaan tehdä vain pääministerin valtioneuvostossa hänelle asiasta tekemästä esityksestä. Lisäksi presidentin tulisi ennen päätöksen tekemistä kuulla eduskunnan eri ryhmiä. Presidentillä olisi kuitenkin valta vapaasti harkita, onko eduskunta hajotettava vai ei.

Päätös eron myöntämisestä valtioneuvostolle tai sen jäsenelle ehdotetaan tehtäväksi pääministerin esittelystä. Ero voitaisiin myöntää vain, jos valtioneuvosto tai sen jäsen olisi saanut eduskunnalta epäluottamuslauseen tai muusta syystä pyytänyt eroa taikka jos pääministeri olisi tehnyt esityksen eron myöntämisestä. Tähän liittyen ehdotetaan nimenomaisesti säädettäväksi siitä, että epäluottamuslauseen saaneen valtioneuvoston tai sen jäsenen on pyydettävä eroa. Presidentin olisi tällöin myönnettävä ero, tarvittaessa jopa ilman pääministerin esittelyä, jollei pääministeri samalla esittäisi eduskuntaa hajotettavaksi. Muutoksilla halutaan korostaa parlamentarismin periaatteen noudattamista. Jo nyt voimassa olevan lain mukaan on presidentin valtioneuvoston kokoonpanon merkittävästi muuttuessa kuultava eduskunnan puhemiestä ja eduskunnan eri ryhmiä. Lisäksi eduskunnan on tällöin oltava koolla.

Lisäksi ehdotetaan, että presidentin toimikaudet rajattaisiin kahteen peräkkäiseen kauteen. Sääntely ei estäisi kahdeksi peräkkäiseksi toimikaudeksi valitun presidentin myöhemmin tapahtuvaa uudelleenvalintaa, mikäli kahden peräkkäisen toimikauden ja mahdollisesti kysymykseen tulevan uuden toimikauden välissä olisi ainakin yksi toisen presidentiksi valitun henkilön täysimittainen tai jopa ennenaikaisesti päättynyt toimikausi. Ehdotuksen mukaan peräkkäisiä mahdollisia toimikausia laskettaessa ei otettaisi lukuun toimikausia, jotka lain voimaan tullessa jo ovat päättyneet. Tästä säädettäisiin hallitusmuodon muuttamisesta annettavan lain voimaantulosäännöksessä.

Presidentin valtaoikeuksien tarkistamisen ohella ehdotetaan tarkistettavaksi eräin osin myös valtioneuvoston ja eduskunnan välisiä suhteita. Ehdotuksen mukaan uuden tai ko-

koonpanoltaan merkittävästi muuttuneen valtioneuvoston tulee järjestäytyttyään välittömästi antaa eduskunnalle toimintasuunnitelmaansa koskeva tiedonanto. Asian käsittelyssä eduskunnassa noudatettaisiin menettelymuotoja, joita tiedonannon käsittelyssä jo voimassa olevan lain mukaan on noudatettava. Eduskunta voisi valtiopäiväjärjestyksen 36 §:n mukaisesti hyväksyä asiassa joko yksinkertaisen tai perustellun päiväjärjestykseen siirtymisen. Viimeksi mainitussa tapauksessa eduskunnan päätös voisi sisältää myös hallitukselle annettavan epäluottamuslauseen. Ehdotuksen pääasiallinen tarkoitus on kuitenkin parantaa valtioneuvoston ja eduskunnan välistä mielipiteenvaihtoa.

Valtioneuvoston jäseneksi valittavan henkilön osalta ehdotetaan poistettavaksi vaatimus syntyperäisestä Suomen kansalaisuudesta. Riittävää olisi, että ministeriksi nimitettävä olisi Suomen kansalainen.

Ehdotettujen uudistusten toteuttamista käsitellään asiaryhmittäin tarkemmin jäljempänä.

2. Nykyinen tilanne ja asian valitsemistelu

2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö

2.1.1. Tasavallan presidentin vaalitapa

Voimassa olevat tasavallan presidentin valitsemista koskevat säännökset on annettu 26 päivänä kesäkuuta 1987. Hallitusmuodon 23 ja 24 §:ää muuttamalla annettiin asiasta perustuslaintasoiset pääsäännökset. Lailla tasavallan presidentin valitsemisesta annettiin tarkemmat säännökset vaalien ehdokasasettelusta ja presidentin valitsemisessa noudatettavasta menettelystä. Hallitusmuotoon ja mainittuun lakiin otettujen viittaussäännösten kautta on presidenttiä valittaessa lisäksi eräin osin sovellettavana, mitä kansanedustajain vaaleja varten on säädetty.

Mainittujen säännösten mukaan tasavallan presidentin vaalitapa on välittömän kansanvaalin ja välillisen, valitsijamiesten toimittaman vaalin yhdistelmä. Aikaisempien säännösten mukaan vaalitapana on ollut välillinen

vaali, johon kansalaiset ovat voineet osallistua vain valitsemalla vaaleilla valitsijamiehet.

Presidenttiehdokkaat asetetaan virallisesti. Ehdokkaan saattaa asettaa puolue, jonka ehdokaslistalta viimeksi toimitetuissa kansanedustajain vaaleissa on valittu ainakin yksi kansanedustaja, ja 20 000 vaalioikeutetun yhteisen ehdokkaan asettamisesta sopineen henkilön henkilöryhmät. Puolueella on oikeus asettaa kuolleen tai pysyvästi estyneeksi tulleen ehdokkaan sijaan uusi ehdokas. Muita kuin virallisesti asetettuja presidenttiehdokkaita ei saa äänestää. Jos presidenttiehdokkaita asetetaan vain yksi, hän tulee ilman vaalia valituksi presidentiksi.

Jos ehdokkaita on useampia kuin yksi, toimitetaan asianomaisen vaalivuoden tammi-kuun viimeisenä sunnuntaina ja seuraavana maanantaina presidentin välitön vaali ja 301 valitsijamiehen vaalit. Tuolloin toimitetaan siis yhdessä menettelyssä kahdet vaalit, joissa käytetään kahta eriväristä äänestyslippua. Jos joku presidenttiehdokkaista vaalissa saa enemmän kuin puolet äänioikeuttaan käyttäneiden äänistä, on hänet valittu presidentiksi. Muussa tapauksessa valitsevat presidentin vaalioikeutettujen valitsevat valitsijamiehet.

Jos vaalissa joudutaan turvautumaan valitsijamiehiin, he kokoontuvat seuraavan helmi-kuun 15 päivänä pääministerin puheenjohtolla valitsemaan presidentin. Valitsijamiehet voivat vaalissa äänestää vain niitä presidenttiehdokkaita, joiden valitsemiseksi on valittu ainakin yksi valitsijamies. Siinä tapauksessa, että tällaisista ehdokkaista joku vaalia toimitettaessa on kuollut tai tullut pysyvästi estyneeksi, hänen valitsijamiehellään on oikeus ilmoittaa pääministerille ennen vaalia uusi ehdokas. Valitsijamiesten toimittamassa vaalissa tulee presidentiksi valituksi se ehdokas, joka saa enemmän kuin puolet annetuista äänistä. Jos kukaan ehdokkaista ei saa ehdotonta enemmistöä, toimitetaan heti uusi vaali. Jollei uudessakaan vaalissa kukaan saa ehdotonta äänten enemmistöä, toimitetaan vielä uusi vaali niiden kahden ehdokkaan välillä, jotka toisessa vaalissa ovat saaneet eniten ääniä. Kolmannessa vaalissa tulee valituksi se ehdokas, joka saa enemmän ääniä. Äänten jakautuessa tasan ratkaistaan presidentiksi valittava arvalla.

Valittu tasavallan presidentti ryhtyy toimiensa valitsemista seuraavan maaliskuun 1 päivänä.

Nykyistä presidentin vaalitapaa on sovellettu yksissä, tammikuun 31 ja helmikuun 1 päivinä 1988 toimitetuissa vaaleissa. Vaaleja edelsi oikeusministeriön tiedotuskampanja, jolla uutta vaalitapaa tehtiin tunnetuksi äänestäjille. Äänioikeuttaan käytti presidentin välittömässä vaalissa 78.2 prosenttia vaalioikeutetuista. Valitsijamiesten vaaleissa äänestysprosentti oli 77.8 eli jonkin verran alhaisempi. Vertailun vuoksi voidaan todeta, että vuoden 1982 tasavallan presidentin valitsijamiesten vaaleissa äänestysprosentti oli 81.3 prosenttia, kun se taas vuoden 1978 vastaavissa vaaleissa oli ollut vain 64.3 prosenttia.

Hylättyjen äänten määrä oli vuoden 1988 vaaleissa jonkin verran tavallista suurempi. Äänestyslipuista hylättiin suorassa kansanvaalissa 2.0 prosenttia ja valitsijamiesten vaaleissa 5.0 prosenttia. Viimeksi mainituissa vaaleissa oli 2.7 prosenttia äänestyslipuista tyhjiä. Tämän on arvioitu ainakin osittain johtuneen äänestäjien tahdosta ilmaista puoltava kantansa suoraan kansanvaaliin. Osa äänestyslipuista jouduttiin hylkäämään sen vuoksi, että äänestäjät olivat sekoittaneet käyttämänsä eriväriset äänestysliput keskenään.

Presidentinvaaliin asetettiin viisi ehdokasta: Jouko Kajanoja, Paavo Väyrynen, Kalevi Kivistö, Harri Holkeri ja Mauno Koivisto. Suorassa kansanvaalissa ehdokkaat saivat äänioikeuttaan käyttäneiden äänistä seuraavat osuudet:

Mauno Koivisto	47.9 %
Paavo Väyrynen	20.2 %
Harri Holkeri	18.1 %
Kalevi Kivistö	10.5 %
Jouko Kajanoja	1.4 %

Kukaan ehdokkaista ei saanut valituksi tulemiseksi tarvittavaa enemmistöä. Sen vuoksi presidentin valitseminen jäi valitsijamiesten tehtäväksi. Valitsijamiesten toimittamassa toisessa vaalissa Mauno Koivisto sai 301 valitsijamiehen äänistä 189 ja tuli valituksi seuraavaksi kuusivuotiskaudeksi.

2.1.2. Presidentin toimikaudet

Tasavallan presidentti valitaan hallitusmuodon 23 §:n 1 momentin mukaan aina kuudeksi vuodeksi. Tämä lainkohta on säilynyt hallitusmuodossa koko sen voimassaoloajan muuttu-

mattomana. Presidentin uudelleenvalintaa ei lailla ole rajoitettu.

Suomen tasavallan presidenteistä on vain Urho Kekkonen ja Mauno Koivisto valittu uudelleen säännönmukaiseksi kuusivuotiskaudeksi sen jälkeen, kun he ovat toimineet presidenttinä vähintään yhden täyden kuusivuotiskauden. Kekkonen valittiin hallitusmuodon tuolloin voimassa olleen 23 §:n mukaan valitsijamiesten toimittamalla vaalilla kuudeksi vuodeksi vuosina 1956, 1962 ja 1968. Tämän jälkeen hänen toimikauttaan pidennettiin vuonna 1973 annetulla poikkeuslailla (232/73) neljällä vuodella vuodesta 1974, jolloin hänen tuolloinen toimikautensa olisi päättynyt. Vuonna 1978 Kekkonen taas valittiin presidentiksi säännönmukaisella tavalla valitsijamiesten toimesta kuudeksi vuodeksi, mutta vuonna 1981 hän tuli sairauden vuoksi pysyvästi estyneeksi hoitamasta tehtäviään, minkä johdosta ryhdyttiin toimenpiteisiin uuden presidentin valitsemiseksi. Mauno Koivisto puolestaan on valittu tasavallan presidentiksi kahdesti, vuosina 1982 ja 1988, säännönmukaisella hallitusmuodossa säädetyllä tavalla kuuden vuoden pituiseksi toimikaudeksi.

Myös Risto Ryti ja J. K. Paasikivi on valittu kahdesti presidentiksi. Kumpikaan heistä ei kuitenkaan uudelleenvalinnan ajankohtana ollut toiminut presidenttinä säännönmukaista kuusivuotiskautta. Ryti valittiin vuosina 1940 ja 1943 vuonna 1937 valittujen valitsijamiesten toimittamalla vaalilla perustuslain säätämisyjärjestyksessä säädettyjen poikkeuslakien (667/40 ja 879/42) nojalla. Vuonna 1940 hänet valittiin vain presidentti Kyösti Kallion toimikaudesta jäljellä olevaksi, 1 päivänä maaliskuuta 1943 päättyväksi toimikaudeksi. Rytin jälkimmäinen toimikausi päättyi hänen eroonsa vuonna 1944. Paasikiven taas valitsi ensimmäisen kerran presidentiksi vuonna 1946 eduskunta erityisen poikkeuslain (189/46) nojalla, kun presidentti C. G. E. Mannerheim oli eronnut tehtävästään. Paasikivi valittiin tuolloin Mannerheimin toimikaudesta jäljellä olevaksi ajaksi eli vuoteen 1950 saakka. Vuonna 1950 Paasikivi valittiin uudelleen säännönmukaisin menettelyin kuuden vuoden pituiseksi toimikaudeksi.

2.1.3. Presidentin oikeus hajottaa eduskunta

Hallitusmuodon 27 §:n mukaan tasavallan presidentillä on valta hajottaa eduskunta mää-

raamällä uudet vaalit toimitettaviksi. Valtio-päiväjärjestyksen 3 §:n 2 momentin mukaan hän voi näin menetellä havaitessaan sen tarpeelliseksi. Mitään rajoittavia erityissäännöksiä ei asiasta ole.

Hajotuspäätöstä tehtäessä noudatettavasta menettelystä ei ole nimenomaista säännöstä. Kun toisaalta toisinkaan ei ole säädetty, on sovellettava hallitusmuodon 34 §:n 1 momenttiin sisältyvää säännöstä. Sen mukaan presidentti tekee päätöksensä valtioneuvostossa sen ministerin esittelystä, jonka toimialaan asia kuuluu. Pykälän 2 momentin mukaan presidentin on allekirjoitettava päätöksensä ja asian esittelleen ministerin on se varmennettava.

Uusien vaalien määräämistä ja eduskunnan hajottamista koskevan päätöksen esittelemisen on vakiintuneen valtiokäytännön mukaan katsottu kuuluvan pääministerin toimialaan, ja hän onkin aina esitellyt tällaisen asian presidentille tämän johtamassa valtioneuvoston istunnossa tekemättä kuitenkaan varsinaisesti esitystä asiassa. Pääministeri on myös säännönmukaisesti varmentanut tasavallan presidentin asiasta antaman avoimen kirjeen ja käskyn.

Asian valmistelu on tapahtunut vaihtelevasti. Useimmissa tapauksissa asia on ollut epävirallisena pidettävässä ennakkokäsittelyssä valtioneuvoston yleisistunnossa. Viimeisimmän, vuonna 1975 toimeenpannun eduskunnan hajotuksen yhteydessä asia ei kuitenkaan lainkaan ollut esillä yleisistunnossa. Pöytäkirjaan merkittävät erimielisyyksiä on asian virallisen käsittelyn yhteydessä esiintynyt vain vuonna 1929 kahden ministerin merkityttyä vastustavan kantansa pöytäkirjaan.

Nykyisen hallitusmuodon voimassa ollessa hajotuspäätöksiä on tehty seitsemän kertaa, vuosina 1924, 1929, 1930, 1953, 1961, 1971 ja 1975.

2.1.4. Eron myöntäminen valtioneuvostolle ja sen jäsenelle

Eron myöntämisestä valtioneuvostolle tai sen jäsenelle ei valtiosääntöön sisälly nimenomaista säännöstä. Asiassa noudatettava menettely on suurimmalta osaltaan käytännön vakiinnuttama. Hallitusmuodon 36 §:n 2 momentissa (575/87) säädetään kuitenkin, että valtioneuvoston kokoonpanon merkittävästi muuttuessa on eduskunnan puhemiestä ja

eduskunnan eri ryhmiä kuultava sekä eduskunnan oltava koolla. Varsinaisen päätöksensä eron myöntämisestä koskevassa asiassa presidentti tekee hallitusmuodon 34 §:n 1 momentin mukaisesti valtioneuvostossa.

Käytännössä tasavallan presidentti on yhtä poikkeusta lukuun ottamatta vapauttanut hallituksen tai sen jäsenen tehtävistään vain pyynnöstä, jonka on esittänyt koko ministeristö, pääministeri hallituksensa puolesta tai asianomainen eroava ministeri. Ilman edeltävää eronpyyntöä on ministeri vapautettu vain vuonna 1948 tämän saatua epäluottamuslauseen eduskunnalta. Koska valtioneuvoston jäsenen tulee hallitusmuodon 36 §:n mukaan nauttia eduskunnan luottamusta, on parlamentaarisen käytännön mukaista, että ministeri eduskunnan luottamuksen menetettyään pyytää eroa. Epäluottamuslauseen saamista tavallisempia eron syitä ovat kuitenkin käytännössä uuden eduskunnan kokoontuminen ja tasavallan presidentin vaihtuminen sekä tilanne, jossa hallitus on syystä tai toisesta havainnut tulleen toimintakyvyttömäksi.

2.1.5. Kelpoisuus valtioneuvoston jäseneksi

Kirjelmässään 2 päivältä kesäkuuta 1987, jolla eduskunta on ilmoittanut hyväksyneensä vuoden 1986 valtiopäivillä lepäämään hyväksytyt ehdotukset tasavallan presidentin eräiden valtaoikeuksien tarkistamista koskeviksi laeiksi (hall. es. 253/1984 vp.), eduskunta on kiinnittänyt huomiota valtiosääntöön sisältyvään vaatimukseen valtioneuvoston jäsenen syntyperäisestä Suomen kansalaisuudesta ja edellyttänyt vaatimuksen väljentämistä. Tämän johdosta on tässä hallituksen esityksessä otettu tarkasteltavaksi myös kysymys kelpoisuudesta valtioneuvoston jäseneksi.

Hallitusmuodon 36 §:n 2 momentin mukaan valtioneuvoston jäseneksi nimitettävän henkilön tulee olla syntyperäinen Suomen kansalainen. Tämä puolestaan määräytyy kansalaisuuslain (401/68) ja sitä ennen voimassa olleiden Suomen kansalaisuuden saamista koskeneiden säännösten mukaan.

Vaikka ministerin kelpoisuusehdot ovat koko nykyisen hallitusmuodon voimassaolon ajan olleet samoja, on Sukselaisen toisessa hallituksessa vuonna 1961 kuitenkin ollut ilmeisesti epähuomiossa lyhyen ajan ministerinä henkilö, joka syntyperältään ei ollut Suomen

kansalainen (Björn Westerlund, joka oli kauppa- ja teollisuusministerinä 19.6.-14.7.1961).

2.1.6. *Hallitusohjelman esittäminen eduskunnalle*

Lainsäädäntöön ei sisälly säännöksiä hallitusohjelmasta. Käytännössä hallitukset ovat kuitenkin tällaisen ohjelman usein laatineet. Luonteeltaan hallitusohjelma on hallitukseen osallistuvien puolueiden välillä tehty sopimus hallitusyhteistyön suuntaviivoista, eräänlainen hallituksen toimintasuunnitelma.

Kahdesti hallituksen ohjelma on esitelty eduskunnalle. Vuonna 1926 pääministeri Tanner oli pyytänyt tilaisuutta saattaa eduskunnan tietoon hallituksen ohjelma. Puhemies salli ilmoituksen tekemisen, mutta ei katsonut voivansa sallia keskustelua asiasta tai päätöksen tekemistä ilmoituksen johdosta, koska asiasta ei ollut säädetty valtiopäiväjärjestyksessä. Hallituksen ohjelmasta tehtiin kuitenkin välikysymys, jota käsiteltäessä pääministeri ilmoitti hallituksen odottavan, että eduskunta hyväksyy yksinkertaisen siirtymisen päiväjärjestykseen. Näin eduskunta myös menetteli ilmaisten täten 116 äänellä 62 vastaan luottamuksensa hallitukselle.

Vuonna 1945 pääministeri Paasikivi halusi hallituksen puolesta esittää eduskunnalle hallituksen ohjelman. Hallitus käytti tuolloin vuonna 1928 säädetyn, edelleen voimassa olevan valtiopäiväjärjestyksen mukaista tiedonantomenettelyä. Eduskunta hyväksyi äänestyksettä asiassa yksinkertaisen päiväjärjestykseen siirtymisen.

Tiedonantomenettelyä on käytetty vuosina 1930-1988 erilaisissa asioissa 31 kertaa. Kertaakaan hallitus ei ole saanut antamansa tiedonannon johdosta eduskunnalta epäluottamuslausetta.

2.2. Oikeusvertaileva katsaus

2.2.1. *Yleistä*

Seuraavassa tarkastellaan yleispiirteittäin valtionpäämiehen valintamenettelyä ja tässä ehdotuksessa kysymyksessä olevia valtaoikeuksia eräissä muissa maissa. Tarkastelussa on pääasiassa rajoitettu niihin Euroopan tasaval-

toihin, joiden yhteiskunnalliset ja valtiolliset olot eniten vastaavat Suomen oloja. Lisäksi katsaukseen on otettu Amerikan Yhdysvallat.

Valtionpäämiehen valtiollinen asema vaihtelee tarkasteltavina olevissa maissa suuresti. Poikkeuksellisen voimakas se on Amerikan Yhdysvalloissa, jonka valtiollista järjestelmää voidaan kutsua presidenttivaltaiseksi, ja Ranskassa, jota Suomen tavoin voidaan kutsua valtiojärjestelmältään parlamentaaris-presidenttivaltaiseksi, sekä Portugalissa, jossa valitsevaa järjestelmää on pidettävä parlamentaarisena. Selkeitä yhteyksiä toisaalta vaalitavan ja valtaoikeuksien, toisaalta valtaoikeuksien ja toimikausien rajoittamisen välillä ei ole juuri-kaan havaittavissa.

2.2.2. *Islanti*

Presidentti valitaan Islannissa suoralla kansanvaalilla neljän vuoden pituiseksi toimikaudeksi. Uudelleenvaalintaa ei ole mitenkään rajoitettu. Vaalissa, joka on yksipäiväinen, voidaan äänestää vain virallisesti asetettuja ehdokkaita. Ehdokkaalla tulee olla kannattajinaan vähintään 1 500 ja enintään 3 000 vaalioikeutettua. Jos vain yksi ehdokas on nimetty, hän tulee valituksi presidentiksi ilman vaalia. Muussa tapauksessa toimitetaan vaali, jossa tulee valituksi se ehdokkaista, joka saa eniten ääniä. Ehdotonta enemmistöä ei siis vaadita.

Presidentti voi hajottaa kansankäräjät ja määrätä uudet vaalit toimitettaviksi. Hän nimittää hallituksen ja ottaa vastaan sen eronpyynnön.

2.2.3. *Saksan liittotasavalta*

Saksan liittotasavallan liittopresidentin valitsee 994-jäseninen liittokokous viiden vuoden pituiseksi toimikaudeksi. Sama henkilö voidaan valita vain kahdeksi peräkkäiseksi toimikaudeksi. Liittokokous kokoontuu liittopäivien puheenjohtajan kutsusta suorittamaan vaalin vähintään 30 päivää ennen liittopresidentin toimikauden päättymistä. Vaali toimitetaan keskustelutta. Jos joku saa vaalissa ehdotoman äänten enemmistön, hän tulee valituksi. Muussa tapauksessa toimitetaan uusi vaali, ja jos siinäkään kukaan ei saa ehdotonta enemmistöä, vielä uusi vaali, jossa valituksi tulee se, joka on saanut eniten ääniä.

Liittopresidentin valtaoikeudet ovat varsin rajoitetut. Hän voi hajottaa liittopäivät vain, jos liittohallituksen johdossa toimivan liittokanslerin vaalissa ei kukaan liittopäivillä saa änten enemmistöä. Liittopäivien valittua liittokanslerin liittopresidentti vain muodollisesti nimittää valitun. Mikäli liittokansleri saa liittopäiviltä epäluottamuslauseen, liittopresidentin tulee vapauttaa tämä tehtävistään. Liittohallituksen ministerit liittopresidentti nimittää ja vapauttaa tehtävistään liittokanslerin ehdotuksesta.

2.2.4. Itävalta

Itävallan liittopresidentti valitaan suoralla yksipäiväisellä kansanvaalilla kuuden vuoden pituiseksi toimikaudeksi. Sama henkilö voidaan valita vain kahdeksi peräkkäiseksi kaudeksi. Ehdokkaan nimeämiseksi tarvitaan vähintään 2000 vaalioikeutetun tai viiden kansallisneuvoston jäsenen allekirjoittama vaaliehtotus. Ehdotusta jätettäessä on suoritettava määrätty rahasumma vaalikustannuksia varten. Vaalissa tulee valituksi ehdokas, joka on saanut enemmän kuin puolet annetuista äänistä. Jos kukaan ehdokkaista ei ole saanut ehdotonta enemmistöä, toimitetaan toinen vaalikierros niiden kahden ehdokkaan välillä, jotka ensimmäisellä vaalikierroksella ovat saaneet eniten ääniä. Ryhmä, jonka ehdokas on päässyt toiselle vaalikierrokselle, voi kuitenkin vaihtaa ehdokkaan. Liittopresidentiksi tulee toisella vaalikierroksella ehdokas, joka on saanut ehdottoman änten enemmistön.

Liittopresidentti voi hajottaa kansallisneuvoston. Hän nimittää liittokanslerin ja tämän ehdotuksesta liittohallituksen ministerit. Eron liittokanslerille ja koko liittohallitukselle liittopresidentti voi myöntää ilman edeltävää ehdotusta, mutta yksittäiselle ministerille vain liittokanslerin ehdotuksesta.

2.2.5. Ranska

Ranskan presidentti valitaan suoralla kansanvaalilla seitsemän vuoden pituiseksi toimikaudeksi. Uudelleenvalintaa ei ole mitenkään rajoitettu. Hallitus määrää perustuslaissa määritellyissä aikarajoissa presidentinvaalin toimitamisen ajan presidentin toimikauden päättyessä tai toimen tullessa muutoin avoimeksi. Eh-

dokasasetteluun tarvitaan vähintään 500 kansalaisen kannatus. Lisäksi ehdokkaiden tulee määrääjässä suorittaa 10 000 frangin takuumsumma. Se palautetaan, jos ehdokkaan vaalissa saama ääniosuus on vähintään 5 prosenttia. Myös vaalikampanja on laissa säännelty. Ne ehdokkaat, jotka vaalissa saavat vähintään 5 prosenttia annetuista äänistä, saavat valtiolta kampanjan kuluihin 250 000 frangia. Ehdokkaan itsensä maksettavaksi jääville vaalikampanjakuluille on säädetty yläraja, joka ensimmäisellä äänestyskierroksella on 120 miljoonaa frangia ja toisella äänestyskierroksella 140 miljoonaa frangia.

Äänestys toimitetaan yksipäiväisenä ja vaalipäivä on sunnuntai. Kutakin ehdokasta varten on oma valmiiksi hänen nimellään merkitty äänestyslippu. Jos joku ehdokkaista saa ehdottoman änten enemmistön, hän tulee valituksi presidentiksi. Muussa tapauksessa toimitetaan toinen äänestyskierros kahden viikon kuluttua. Tällä kierroksella ovat ehdokkaina vain ne kaksi ehdokasta, jotka ovat ensimmäisellä kierroksella saaneet eniten ääniä. Ehdokkaalla on kuitenkin oikeus vetäytyä toiselta äänestyskierrokselta, jolloin hänen sijaansa tulee seuraavaksi eniten ääniä saanut ehdokas. Vetäytymisestä on ilmoitettava viimeistään ensimmäistä äänestyskierrosta seuraavana torstaina. Toisella äänestyskierroksella tulee änten enemmistön saanut ehdokas valituksi presidentiksi.

Presidentti voi hajottaa kansalliskokouksen neuvoteltuaan pääministerin ja kansalliskokouksen puhemiesten kanssa. Uusien vaalien jälkeisen yhden vuoden aikana presidentti ei voi uudelleen hajottaa kansalliskokousta. Presidentti nimittää pääministerin ja tämän ehdotuksesta muut ministerit sekä vapauttaa pääministerin tehtävästään tämän jätettyä hallituksen eronpyynnön. Muille ministereille presidentti myöntää eron pääministerin ehdotuksesta.

2.2.6. Portugali

Portugalissa presidentti valitaan suoralla kansanvaalilla viiden vuoden pituiseksi toimikaudeksi. Sama henkilö voi toimia presidenttinä enintään kaksi peräkkäistä toimikautta. Presidenttiehdokkaan nimeämiseen tarvitaan vähintään 7 500 ja enintään 15 000 äänioikeutetun kannatus. Vaali on yksipäiväinen. Jos joku ehdokkaista vaalissa saa enemmän kuin puolet annetuista äänistä, hän tulee valituksi

presidentiksi. Muussa tapauksessa suoritetaan toinen vaalikierros kolmen viikon kuluttua ensimmäisestä. Toisella vaalikierroksella voivat olla ehdokkaina vain ne kaksi ehdokasta, jotka ensimmäisellä vaalikierroksella ovat saaneet eniten ääniä. Ehdokkuudesta voi kuitenkin vetäytyä, jolloin seuraavaksi eniten ääniä saanut ehdokas tulee sijaan.

Presidentti voi hajottaa parlamentin ja määrätä uudet vaalit toimitettaviksi kuultuaan parlamentissa edustettuina olevia ryhmiä ja tasavallan neuvostoa. Parlamenttia ei saa hajottaa kuuden sen valitsemista seuraavan kuukauden, presidentin toimikauden viimeisen vuosipuoliskon eikä poikkeustilan aikana. Pääministerin presidentti nimittää kuultuaan parlamenttiryhmä ja vapauttaa tehtävästään nimittäessään uuden pääministerin. Muut ministerit hän nimittää ja erottaa pääministerin esityksestä. Ilman edeltävää eronpyyntöä tai parlamentilta saatua epäluottamuslausetta presidentti saa erottaa hallituksen vain, kun tämä osoittautuu välttämättömäksi demokraattisten instituutioiden säännöllisen toiminnan turvaamiseksi, ja kuultuaan tasavallan neuvostoa.

2.2.7. Italia

Italiassa tasavallan presidentin valitsee parlamentti molempien kamarien yhteisistunnossa, johon kamarien jäsenten lisäksi osallistuu valtuutettuja maakunnista. Vaali toimitetaan salaisella lippuäänestyksellä. Jos joku saa valtuutettujen kahden kolmanneksen äänet, hän tulee valituksi. Jos taas tällaista enemmistöä ei synny, vaali toimitetaan samoin ehdoin uudelleen. Jos kukaan ei saa vaadittavaa enemmistöä toisessakaan vaalissa, toimitetaan edelleen samoin ehdoin kolmas vaali. Kolmannen vaalikierroksen jälkeen riittää valituksi tulemiseen ehdoton enemmistö äänistä. Presidentin toimikausi on seitsemän vuotta eikä uudelleenvalintaa ole rajoitettu.

Presidentti voi hajottaa parlamentin tai sen jommankumman kamarin, edustajainhuoneen tai senaatin, niiden puhemiehiä kuultuaan. Hajotuspäätöstä hän ei voi kuitenkaan tehdä toimikautensa viimeisen vuosipuoliskon aikana. Presidentti nimittää perustuslain mukaan pääministerin ja tämän esityksestä muut ministerit. Eron myöntäminen hallitukselle tai sen jäsenille sen sijaan perustuu vain parlamenttaarisien käytäntöön.

2.2.8. Kreikka

Kreikan tasavallan presidentin valitsee parlamentti viiden vuoden pituiseksi toimikaudeksi. Sama henkilö voi toimia presidenttinä enintään kaksi toimikautta. Vaali toimitetaan nimenhuudon mukaisessa järjestyksessä julkisesti. Jos joku saa parlamentin jäsenten kahden kolmanneksen kannatuksen, on hänet valittu presidentiksi. Muussa tapauksessa toimitetaan viiden päivän kuluttua toinen vaalikierros samoin edellytyksin. Jos tällöinkään kukaan ei saa vaadittavaa enemmistöä, toimitetaan kolmas vaalikierros jälleen viiden päivän kuluttua. Jos joku tässä vaalissa saa kolmen viidesosan enemmistön parlamentin kaikkien jäsenten äänistä, on hänet valittu. Jos sen sijaan kukaan ei saa kolmannellakaan vaalikierroksella vaadittua enemmistöä, on parlamentti hajotettava kymmenen päivän kuluessa ja uudet parlamenttivaalit toimitettava.

Uuden parlamentin asiana on ryhtyä heti kokoonnuttuaan valitsemaan presidenttiä. Jos joku saa kahden kolmasosan enemmistön parlamentin kaikkien jäsenten äänistä, hänestä tulee presidentti. Muussa tapauksessa on parlamentissa viiden päivän kuluttua toimitettava uusi vaalikierros. Jos jotakuta tällöin kannattaa enemmän kuin puolet parlamentin jäsenistä, hän tulee valituksi. Mutta jos tällöinkään kukaan ei saa vaadittavaa enemmistöä, on viiden päivän kuluttua toimitettava vielä kolmas vaalikierros niiden kahden henkilön välillä, jotka ovat saaneet eniten ääniä edellisellä vaalikierroksella. Tässä vaalissa enemmän ääniä saanut tulee valituksi presidentiksi.

Vuonna 1986 tehdyllä perustuslain muutoksella presidentin valtaoikeuksia on rajoitettu lisäämällä samalla pääministerin valtuuksia. Presidentti voi hajottaa parlamentin ja määrätä uudet vaalit toimitettaviksi vain, jos kaksi hallitusta on peräkkäin eronnut tai saanut parlamentilta epäluottamuslauseen ja jos parlamentin kokoonpano ei takaa hallituksen vakautta. Pääsääntöisesti hajotuspäätöksen tulee olla pääministerin varmentama. Presidentin tulee lisäksi hajottaa parlamentti hallituksen esityksestä, jos kansallisesti poikkeuksellisen tärkeä asia sitä vaatii. Kuten edellä on todettu, parlamentti on hajotettava myös, jos presidenttiä ei ole parlamentissa saatu valituksi kolmannellakaan vaalikierroksella. Lisäksi parlamentti tulee hajottaa pitkittyneen hallituskriisin yhteydessä pääministerin tehtyä asiasta

esityksen, ja tällöin presidentin on nimitettävä virkamieshallitus. Presidentti nimittää pääministerin tarkoin säädetyn menettelyn jälkeen. Suurimmille parlamentissa edustettuina oleville puolueille on vuoroin annettava selvitystehtävä. Pääministerin presidentti vapauttaa tehtävästään, kun tämä on pyytänyt eroa tai kun hallitus on menettänyt parlamentin luottamuksen. Muut ministerit presidentti nimittää ja vapauttaa tehtävistään pääministerin esityksestä.

2.2.9. Irlanti

Irlannissa valitaan presidentti suoralla yksivaiheisella yksipäiväisellä kansanvaalilla seitsemän vuoden pituiseksi toimikaudeksi. Sama henkilö voidaan valita vain kerran uudelleen. Ehdokkaan vaaliin voivat nimetä vähintään 20 kansanedustajan ryhmä tai vähintään neljän piirikunnan piirikuntaneuvostot. Tämän lisäksi virassa olevalla presidentillä ja entisillä presidenteillä on oikeus asettua ehdokkaiksi. Jos vain yksi ehdokas on nimetty tai ilmoittautunut, tulee hän ilman vaalia presidentiksi. Vaalissa puolestaan tulee valituksi se, joka on saanut eniten ääniä. Ehdotonta enemmistöä ei näin ollen vaadita.

Presidentti voi pääministeriä kuultuaan hajottaa edustajainhuoneen. Pääministerin presidentti nimittää edustajainhuoneen esityksestä ja muut ministerit pääministerin esityksestä edustajainhuoneen annettua etukäteen suostuksensa. Pääministerin esityksestä presidentti vapauttaa hallituksen tai sen jäsenen tehtävistään tai ottaa vastaan hallituksen eronpyynnön.

2.2.10. Amerikan Yhdysvallat

Yhdysvaltain presidentti valitaan välillisillä vaaleilla neljän vuoden pituiseksi toimikaudeksi. Uudelleenvalinta voi tapahtua vain kerran. Vaalin toimittavat valitsijamiehet, joita valitaan kustakin osavaltiosta yhtä monta kuin osavaltiosta valitaan edustajia kongressiin. Valitsijamiehet suorittavat valinnan muodollisesti osavaltioittain. Kussakin osavaltiossa eniten

valitsijamiehiä saanut ehdokas saa vaalin tulosta määrättäessä hyväkseen osavaltion valitsijamiesten äänet kokonaisuudessaan.

Lähes vuoden kestävien esivaalien edeltämä valitsijamiesten vaali toimitetaan koko maassa samanaikaisesti. Kun valitsijamiehet on valittu, he kokoontuvat laissa määrättyinä päivinä osavaltion pääkaupunkiin valitsemaan presidenttiä. Vaalin tultua suoritetuksi äänestysliput lähetetään suljetuissa kuorissa kongressille. Kongressissa senaatin puheenjohtaja avaa kuoret ja laskee äänestysliput kongressin jäsenten läsnä ollessa. Valituksi tulee ehdokas, joka on saanut enemmän kuin puolet annetuista äänistä. Presidentti tulee Yhdysvalloissa säännönmukaisesti valituksi tällä tavoin. Jos kukaan ehdokkaista ei saisi ehdotonta enemmistöä, olisi edustajainhuoneen valittava presidentti niiden kolmen ehdokkaan joukosta, jotka ovat saaneet eniten ääniä. Vaali tapahtuisi osavaltioittain ja kutakin osavaltiota edustavilla jäsenillä olisi siinä yhteensä yksi ääni. Vaalitoimituksessa tulisi olla läsnä edustus vähintään kahdesta kolmasosasta osavaltioita ja valituksi tuleminen edellytyksenä olisi, että ehdokasta kannattaisi enemmistö kaikista osavaltioista.

Käytännössä Yhdysvaltain välillinen vaalijärjestelmä on rinnastettavissa suoraan kansanvaaliin. Merkittäviä puolueita on käytännössä kaksi ja niiden presidenttiehdokkaat ovat esivaalikerroksen jälkeen etukäteen tiedossa. Kun valitsijamiehet ovat sitoutuneet ennalta tietyn ehdokkaan taakse, merkitsee valitsijamiesehdokkaiden äänestäminen tosiasiallisesti suoraa ääntä jommallekummalle pääehdokkaista.

Presidentillä on Yhdysvalloissa hyvin laajat valtaoikeudet. Hän toimii hallituksen johdossa ja nimittää sen ministerit vapauttaen heidät tarpeen vaatiessa myös tehtävistään. Hallitus on vastuussa vain presidentille. Oikeutta kongressin hajottamiseen presidentillä ei kuitenkaan ole.

2.2.11. Yhteen veto

Seuraavaan taulukkoon on koottu tietoja valtionpäämiesten vaalitavasta ja toimikausista vertailun kohteina olevissa maissa:

Taulukko 1. Presidentin vaalitapa ja toimikausi eräissä maissa.

Valtio	Vaalitapa	Toimikausi
Islanti	Suora kansanvaali; vain yksi vaali	4 vuotta; uudelleenvalintaa ei ole rajoitettu
Saksan liittotasavalta	Erityinen liittokokous valitsee	5 vuotta; sama henkilö vain kahdeksi peräkkäiseksi toimikaudeksi
Itävalta	Suora kansanvaali; kaksi vaalikierrosta	6 vuotta; sama henkilö vain kahdeksi peräkkäiseksi toimikaudeksi
Ranska	Suora kansanvaali; kaksi vaalikierrosta	7 vuotta; uudelleenvalintaa ei ole rajoitettu
Portugali	Suora kansanvaali; kaksi vaalikierrosta	5 vuotta; sama henkilö vain kahdeksi peräkkäiseksi toimikaudeksi
Italia	Parlamentti valitsee molempien kamarien laajennetussa yhteisistunnossa	7 vuotta; uudelleenvalintaa ei ole rajoitettu
Kreikka	Parlamentti valitsee	5 vuotta; sama henkilö vain kahdeksi toimikaudeksi
Irlanti	Suora kansanvaali; vain yksi vaali	7 vuotta; sama henkilö vain kahdeksi toimikaudeksi
Amerikan Yhdysvallat	Välillinen vaali (rinnastettavissa suoraan kansanvaaliin)	4 vuotta; sama henkilö vain kahdeksi toimikaudeksi

Valtionpäämiehen valta hajottaa parlamentti vaihtelee tarkasteltavina olevissa maissa suuresti ja on usein sidottu tiettyjen tarkoin määriteltyjen edellytysten täyttymiseen. Useissa maissa edellytetään pääministerin, parlamentin puhemiesten tai parlamenttiryhmien myötävaikutusta. Joissakin maissa on määritelty aikarajoja, joiden puitteissa hajotus ei ole mahdollista. Vapain hajotusvalta näyttää kirjoitetun valtiosäännön mukaan olevan Islannin presidentillä ja Itävallan liittopresidentillä.

Varsin yleisesti on hallituksen tai sen yksittäisen ministerin tehtävistään vapauttamisen edellytyksenä, että hallitus tai asianomainen ministeri on pyytänyt eroa taikka että pääministeri on tehnyt ehdotuksen eron myöntämisestä. Useissa maissa on lisäksi ministeristön tai ministerin erottamisen edellytyksenä parlamentilta saatu epäluottamuslause. Toisaalta voidaan havaita, että esimerkiksi Yhdysvalloissa ministerin erottaminen tehtävistään on presidentin vapaan harkinnan varassa.

2.3. Asian valmistelu

Hallitus antoi 5 päivänä joulukuuta 1984 eduskunnalle esitykset tasavallan presidentin

vaalitapaa koskevaksi lainsäädännöksi (hall. es. 252/1984 vp.) ja tasavallan presidentin eräiden valtaoikeuksien tarkistamista koskevaksi lainsäädännöksi (hall. es. 253/1984 vp.). Esitykset perustuivat 25 päivänä marraskuuta 1982 asetetun valtiosäännön tarkistamiskomitean mietintöön (komiteamietintö 1983:49) ja siitä annettuihin lausuntoihin (oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu n:o 13/1983).

Hyväksyessään 2 päivänä kesäkuuta 1987 normaalin perustuslain säätämisjärjestyksen mukaisesti mainituissa esityksissä tarkoitetut, vuoden 1986 valtiopäivillä lepäämään jätetyt lait eduskunta edellytti, että hallitus antaa esityksen presidentin vaalitavan muuttamisesta suoraksi, tarvittaessa kaksivaiheiseksi kansanvaaliksi. Samalla eduskunta edellytti selvitetäväksi, miten presidentin valtaoikeuksia tulisi tarkistaa suhteessa eduskuntaan ja valtioneuvostoon. Eduskunta kiinnitti samassa yhteydessä huomiota hallitusmuodon 36 §:ään sisältyvään vaatimukseen valtioneuvoston jäsenen syntyperäisestä Suomen kansalaisuudesta ja edellytti vaatimuksen väljentämistä esimerkiksi siten, että valtioneuvoston jäseneksi kutsuttavan henkilön on tullut olla Suomen kansalais-

na riittävän pitkä nimittämistä edeltävä aika, esimerkiksi kymmenen tai 18 vuotta.

Pääministeri Harri Holkerin hallitusohjelman mukaan hallitus antaa esityksen tasavallan presidentin vaalittavan muuttamisesta suoraan kaksivaiheiseksi kansanvaaliksi. Tämä hallituksen esitys on hallitusohjelman mukaisesti ja mainittujen eduskunnan asettamien edellytysten täyttämiseksi valmisteltu oikeusministeriössä virkatyönä.

Vuodesta 1917 alkaen on presidentin suorasta kansanvaalista tehty lukuisia ehdotuksia, toivomuksia ja aloitteita. Näitä on selostettu edellä mainitussa hallituksen esityksessä tasavallan presidentin vaalitapaa koskevaksi lainsäädännöksi.

3. Ehdotetut uudistukset

3.1. Tasavallan presidentin valitseminen suoralla kansanvaalilla

3.1.1. Yleistä

Tasavallan presidentin vaalitapa ehdotetaan muutettavaksi nykyisestä, välittömän ja välillisen vaalittavan yhdistelmän sisältävästä menettelystä välittömäksi, tarvittaessa kaksivaiheiseksi kansanvaaliksi. Kuten edellä on todettu, tällainen valtionpäämiehen vaalitapa on Euroopassa varsin yleinen. Seuraavassa tarkastellaan pääkohdittain ehdotettavaa menettelyä

3.1.2. Ehdokasasettelu

Vaalissa voitaisiin äänestää vain virallisesti asetettuja presidenttiehdokkaita. Ehdokkaita voisivat asettaa, kuten myös voimassa olevan lain mukaan, sekä puolueet että presidenttiehdokkaan asettamiseksi muodostetut henkilöryhmät.

Oikeus ehdokkaan asettamiseen olisi niillä puolueilla, joiden ehdokaslistalta viimeksi toimitetuissa kansanedustajain vaaleissa on valittu vähintään yksi kansanedustaja. Merkitystä ei olisi sillä, että tällaisen puolueen listalta valittua ei enää olisi kansanedustajana presidenttiehdokasta asetettaessa. Muiden puoluei-

den, jotka haluaisivat asettaa presidenttiehdokkaan, tulisi noudattaa, mitä puolueiden ulkopuolisen henkilöryhmän oikeudesta asettaa ehdokas olisi säädetty.

Voidakseen asettaa presidenttiehdokkaan puolueiden ulkopuolisena esiintyvän äänestäjäryhmän tulisi olla niin suuri, että presidenttiehdokkaan asettamisella olisi todellista merkitystä vaalin lopputuloksen tai häntä äänestämällä ilmaistavissa olevan poliittisen kannanoton kannalta. Toisaalta ryhmän kokoa ei tulisi säätää niin suureksi, että säännös käytännössä estäisi tässä tarkoitettua kansalaistoiminnan onnistumisen. Edellisistä vaaleista saatujen kokemusten pohjalta voidaan todeta, että ainakaan voimassa olevaa lakia säädettäessä sopivaksi harkittua 20 000 vaalioikeutetun rajaa ei voida tässä mielessä pitää liian korkeana. Tämän vuoksi ehdotetaan, että tällaisen henkilöryhmän suuruudeksi säädettäisiin edelleen 20 000 vaalioikeutettua henkilöä.

Jos ehdokkaita asetettaisiin vain yksi, ei vaalitoimitukseen tarvitsisi ryhtyä. Valtioneuvoston asiana olisi tällöin todeta ainoan ehdokkaan tulleen valituksi tasavallan presidentiksi. Vastaavan sisältöinen sääntely sisältyy voimassa olevaan lakiin.

3.1.3. Vaalimenettely

Jos ehdokkaita asetettaisiin kaksi tai useampia, toimitettaisiin presidentinvaali. Vaalin toimitamista koskeva sääntely vastaisi suurelta osaltaan kansanedustajain vaaleja koskevaa sääntelyä. Presidentinvaali olisi kuitenkin yksipäiväinen ja tarvittaessa kaksivaiheinen. Sekä ensimmäisessä että toisessa vaalissa järjestettäisiin ennakkoäänestys.

Presidentinvaalissa äänestettäisiin vain presidenttiehdokasta. Muita kuin virallisesti asetettuja ehdokkaita ei saisi äänestää. Yleisissä vaaleissa totuttuun tapaan äänestettäisiin vain yhtä ehdokasta. Esillä on ollut myös järjestelmä, jossa voitaisiin äänestää ehdokkaista useampia joko asettamalla nämä äänestäjän mielen mukaiseen paremmuusjärjestykseen tai tällaista järjestystä asettamatta, kuten esimerkiksi niin sanotussa hyväksymisvaalissa. Tällainen järjestelmä ei äänestäjien kannalta ole kyllin selkeä. Vaalin tuloksesta tulisi käydä selvästi ilmi, kenestä kansalaiset haluavat presidentin eikä, ketkä kaikki kenties olisivat tähän tehtävään hyväksyttäviä. Kun valitsijamiehiä ei

enää valittaisi, käytettäisiin nykyisten kahden äänestyslipun sijasta vain yhtä äänestyslippua.

Presidentinvaali toimitettaisiin tammikuun kolmantena sunnuntaina. Vaalitoimitus ei siis jatkuisi totuttuun tapaan seuraavana maanantaina. Kun ennakköäänestys on tullut yhä yleisempään käyttöön ja kun ennakolta äänestäminen ehdotuksen mukaan olisi mahdollista posti- ja telelaitoksen toimipaikoissa myös lauantaisin ja sunnuntaisin, on toisesta äänestyspäivästä katsottu voitavan luopua. Kuten edellä oleva oikeusvertailukin osoittaa, yleiset vaalit ovat muualla Euroopassa jo lähes poikkeuksetta yksipäiväisiä. Äänestyspäiväksi on ehdotettu sunnuntaita sen johdosta, että äänestäjien enemmistöllä olisi tällöin vapaapäivä. Toisaalta sunnuntain valitseminen äänestyspäiväksi on perusteltua kustannusten säästämiseksi. Tälläisellä järjestelyllä säästettäisiin muun muassa ansionmenetysten korvauksissa ja niissä kustannuksissa, joita kunnille aiheutuisi äänestyspaikkoina olevien koulujen koulutyön järjestämiseen liittyvistä erityistoimenpiteistä.

Ehdotettujen uusien säännösten mukaan presidentinvaali alkaisi yhtä tai kahta viikkoa aikaisemmin kuin nykyisten säännösten mukaan. Otettaessa lähtökohdaksi, että presidentti edelleen ryhtyisi toimeensa maaliskuun 1 päivänä, edellyttää uusi kahden kansanvaalin sisältämä vaalitapa, jossa molempiin vaaleihin voitaisiin osallistua ennakolta, presidentinvaalin kokonaisuikataulun pitkittämistä ehdotetuin tavoin. Ennakkoäänestyksen saavuttaman suosion vuoksi sen järjestäminen olisi välttämätöntä. Vaalin kokonaisuikataulu on kuitenkin katsottu tarkoituksenmukaiseksi pitää mahdollisimman kireänä. Tällä on pyritty välttämään raskaan vaalikampanjan tarpeeton pitkittyminen uudessa kaksivaiheisessa menettelyssä. Tämän johdosta on mahdollisesti tarvittavan toisen vaalin ennakkoäänestyksen aikaa katsottu tarpeelliseksi lyhentää. Johdonmukaisena seurauksena tästä on, että myös ensimmäisen vaalin ennakkoäänestysaika lyhenee vastaavasti. Ehdotuksen mukaan ennakkoäänestys alkaisi 11. päivänä ennen vaalitoimitusta ja päättyisi ulkomailla 8. päivänä ja kotimaassa 5. päivänä ennen vaalitoimitusta. Toisaalta ennakkoäänestysmahdollisuuksia lisättäisiin siten, että äänestäminen posti- ja telelaitoksen toimipaikoissa olisi mahdollista myös ennakkoäänestyksen ajalle sattuvina lauantai- ja sunnuntaipäivinä.

Presidentinvaalin tulos voisi ratketa jo ensimmäisessä vaalissa. Jos joku ehdokkaista saisi enemmän kuin puolet annetuista äänistä, hän tulisi valituksi tasavallan presidentiksi. Suomessa vallitsevissa poliittisissa oloissa ehdottoman enemmistön vaatiminen valituksi tulemiseen on välttämätöntä. Alle 50 prosentin osuudella annetuista äänistä ei presidentiksi tulisi ketään voida valita. Ehdotonta enemmistöä määriteltäessä ei otettaisi lukuun hylättyjä ääniä, kuten voimassa olevan lain mukaan on meneteltävä. Valituksi voisi näin ollen tulla alle 50 prosentin osuudella kaikkien äänioikeuttaan käyttäneiden äänistä.

Jos kukaan ehdokkaista ei saisi ehdotonta enemmistöä ensimmäisessä vaalissa, toimitettaisiin toinen vaali neljäntenä sunnuntaina ensimmäisestä vaalista. Tämän lyhemmäksi vaalien välistä aikaa ei voida säätää vaarantamatta toisen vaalin ennakkoäänestyksen toteuttamismahdollisuutta. Myös toinen vaali olisi yksipäiväinen ja siihen voitaisiin osallistua ennakolta.

Toisessa vaalissa olisivat ehdokkaina kaksi ensimmäisessä vaalissa eniten ääniä saanutta ehdokasta. Äänten jakautuessa ensimmäisessä vaalissa tasan, ratkaistaisiin toisessa vaalissa mukana olevat ehdokkaat arvalla. Useamman kuin kahden ehdokkaan mukanaolosta toisessa vaalissa saattaisi seurata, ettei kukaan ehdokkaista saisi ehdotonta enemmistöä, mitä ei voitaisi pitää suotavana.

Toisessa vaalissa tulisi tasavallan presidentiksi valituksi se ehdokkaista, jonka saama äänimäärä olisi suurempi. Äänten mennessä tasan valittaisiin presidentti arvalla. Vaikka tällaisen tilanteen todennäköisyys ei olekaan kovin suuri, on asiasta kuitenkin tarpeen ottaa säännös lakiin.

Toimeensa tasavallan presidentti ryhtyisi valitsemista seuraavan maaliskuun 1 päivänä riippumatta siitä, onko hänet valittu ensimmäisessä tai toisessa vaalissa taikka ainoana ehdokkaana ilman vaalia.

3.1.4. Poikkeuksellisenä aikana toimitettava vaali

Presidentinvaali toimitettaisiin säännönmuokaisesta ajankohdasta poikkeavana aikana, jos joku presidenttiehdokkaista kuolee tai tulee pysyvästi estyneeksi ennen sen vaalin vaalitoi-

mituksen päättymistä, jossa hän on ehdokkaana.

Voimassa olevan lain mukaan presidenttiehdokkaan asettaneella puolueella on oikeus ennen vaaleja asettaa uusi ehdokas, jos puolueen ehdokas kuolee tai tulee pysyvästi estyneeksi. Sen sijaan ehdokkaan asettaneella henkilöryhmällä ei tällaista oikeutta ole. Myös valitsijamiehet voivat ilmoittaa uuden ehdokkaan, jos ehdokas, jonka valitsemiseksi heidät on valittu, kuolee juuri ennen vaaleja tai vaalien jälkeen. Kun tällaista usein hyvinkin kiireesti tehtävää ehdokkaan vaihtamista tuskin voidaan järjestää kansanvaltaiset vaikutusmahdollisuudet riittävän hyvin turvaavalla tavalla ja kun puolueet ja puolueiden ulkopuolisina esiintyvät kansalaisryhmät nykyisin voimassa olevan lain kaltaisessa ehdokkaan vaihtamismenettelyssä eivät olisi tasavertaisessa asemassa, ehdotetaan luovuttavaksi oikeudesta asettaa tällaisissa tilanteissa uusi ehdokas. Sen sijaan ehdotetaan tällaisen tapauksen varalta säädettäväksi, että presidentin valitsemiseen olisi ryhdyttävä ehdokasasettelumenettelyä myöten uudelleen. Presidenttiehdokkaan asettaneen vaalioikeutettujen henkilöryhmän ei tällöin kuitenkaan tarvitsisi enää uudelleen kerätä kannattajakortteja, vaan sen ehdokas voisi olla jo tehdyn ilmoituksen pohjalta ehdokkaana myös uudelleen käynnistytvässä presidentinvaalissa.

Säännönmukaisesta poikkeavana aikana voitaisiin joutua toimittamaan vaali silloinkin, jos presidentti toimikautensa aikana kuolisi tai tulisi pysyvästi estyneeksi taikka jos presidentiksi jo valittu kuolisi tai tulisi pysyvästi estyneeksi ennen kuin on ehtinyt ryhtyä toimeensa.

Vaalin ajankohdan määräisi edellä kuvatuissa tilanteissa valtioneuvosto. Vaali toimitettaisiin sen ajankohdasta johtuvia vähäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta samaa menettelyä noudattaen kuin säännönmukainen presidentinvaali. Toimeensa täten valittu presidentti ryhtyisi kolmantena päivänä siitä, kun hänen on todettu tulleen valituksi tasavallan presidentiksi.

3.2. Presidentin toimikausien rajoittaminen

Esituksessa ehdotetaan, että presidentin toimikausia rajoitettaisiin siten, että sama henkilö voitaisiin valita presidentiksi vain kahdeksi peräkkäiseksi kaudeksi. Lain voimaan tullessa jo

päättäneitä kausia ei otettaisi kuitenkaan lukuun.

Uudelleenvalintamahdollisuuden säilyttämisestä sinänsä on pidetty välttämättömänä. Presidentin toimikausien ei tulisi rajoittua vain yhteen kauteen. Eduskunnan vaalikauden ollessa nelivuotinen ja hallituksen ollessa parlamentarismin periaatteiden mukaisesti eduskunnan luottamuksesta riippuvainen, tasavallan presidentin tulee ylimpien valtioelinten tasolla edustaa jatkuvuutta. Tätä on pidettävä välttämättömänä ennen kaikkea presidentin tehtävänä olevan ulkopoliittikan hoidon pitkäjänteisyyden varmistamiseksi. Toisaalta presidentin toimikauden ollessa kuuden vuoden pituinen, voidaan kahdesta toimikaudesta muodostuvan kahdentoista vuoden pituisen ajan katsoa riittävän tarvittavan jatkuvuuden takaamiseen.

Presidentin toimikausien rajoittamista on vastustettu ennen kaikkea viittaamalla siihen, että tällainen sääntely rajoittaisi kansanvallan periaatteiden vastaisesti kansalaisten vapaata harkintavaltaa valtionpäämiestä valittaessa. Asiaa on kuitenkin tarkasteltava laajemmin valtiojärjestelmämme kokonaisuudesta käsin. Kansan valitseman presidentin aseman on oltava hänelle kuuluvat tehtävät huomioon ottaen oikeassa ja tasapainoisessa suhteessa kansan valitseman eduskunnan asemaan ja tehtäviin. Liian pitkien yhtenäisten toimikausien voidaan myös katsoa käytännössä rajoittavan kansalaisten vapaata valintavaltaa ja korostavan valtiojärjestelmämme rakenteen helposti peittävällä tavalla presidentin henkilön merkitystä. Tämän vuoksi on pidetty tärkeänä rajoittaa presidentin valintaa nimenomaan ja vain peräkkäisten kausien osalta. Uudelleenvalinnan tulee voida olla mahdollista jo yhdenkin väliin jäävän toimikauden jälkeen.

3.3. Kysymys eduskunnan hajottamisesta

Oikeus hajottaa eduskunta ja määrätä uudet eduskuntavaalit toimitettaviksi on eräs presidentin keskeisimmistä valtaoikeuksista. Se kuuluu olennaisena osana Suomessa omaksuttuun parlamentaaris-presidenttivaltaiseen valtiojärjestelmään eikä siitä sinänsä ole syytä luopua. Haluttaessa säilyttää valtioelinten välinen tasapaino uudessa tilanteessa, jossa presidentin vallan on katsottava suoraan vaalitaapaan siirtymisen johdosta kasvavan, on tätä presidentin valtaoikeutta ja sen käyttämisen

muotoja kuitenkin aihetta tarkistaa. Pyrkimyksenä on saavuttaa menettely, joka olisi omiaan vahvistamaan valtiojärjestyksemme parlamentaarisia piirteitä.

Presidentillä on voimassa olevan lain mukaan täysin vapaa harkintavalta tehdä hajotuspäätös havaitessaan sen tarpeelliseksi. Mitään rajoittavia erityissäännöksiä ei asiasta ole. Parlamentarismien periaatteiden mukaisesti tulisi eduskunnan luottamusta nauttivan hallituksen tahto hajotuspäätöstä tehtäessä kuitenkin ottaa huomioon. Tämän vuoksi on katsottu aiheelliseksi ehdottaa säädettäväksi, että päätös eduskunnan hajottamisesta voidaan tehdä vain pääministerin niin presidentille valtioneuvostossa esittäessä.

Käytännössä presidentti on useimmiten ennen hajotuspäätöksen tekemistä keskustellut asiasta eduskunnassa edustettuina olleiden ryhmien edustajien kanssa. Tilanteen poikkeuksellisuuden huomioon ottaen tällainen menettely onkin paikallaan. Tämän vuoksi ehdotetaan säädettäväksi, että presidentin on, ennen kuin hän tekee asiassa päätöksensä, kuultava eduskunnan eri ryhmiä.

Pääministerin tehtyä esityksensä ja presidentin kuultua eduskuntaryhmiä presidentti voisi kuitenkin tehdä päätöksensä asiassa vapaan harkintansa mukaan. Hänellä olisi näin ollen oikeus myös päättää, että eduskuntaa ei hajoteta.

3.4. Eron myöntäminen valtioneuvostolle ja sen jäsenelle

Eron myöntämisestä valtioneuvostolle tai sen jäsenelle ja sen edellyttämästä menettelystä ehdotetaan säädettäväksi hallitusmuodossa.

Ehdotuksen mukaan presidentti voisi myöntää eron valtioneuvostolle tai sen yksittäiselle ministerille vain hallitusmuodossa nimenomaan mainituilla perusteilla. Ensinnäkin eron myöntäminen tulisi kysymykseen valtioneuvoston tai sen jäsenen saatua eduskunnalta epäluottamuslauseen. Toiseksi presidentti voisi myöntää hallitukselle tai sen jäsenelle eron esitetystä pyynnöstä. Kolmanneksi eron myöntäminen olisi mahdollista, jos pääministeri tekisi esityksen siitä, että joku tai jotkut ministe-

reistä vapautettaisiin tehtävistään. Muutokset selkiinnyttäisivät pääministerin asemaa presidenttiin nähden ja korostaisivat valtiojärjestyksemme parlamentaarisia piirteitä.

Päätös eron myöntämisestä olisi tehtävä pääministerin esittelystä. Pääministerin tulisi myös varmentaa hänen esittelystään tehty eron myöntämistä koskeva päätös. Pääministerin esiteltyä asian presidentin tulisi kuitenkin harkintansa mukaan voida myös olla myöntämättä pyydettyä eroa, paitsi jos eroa olisi pyydetty eduskunnalta saadun epäluottamuslauseen johdosta.

Parlamentarismien periaatteita muutoinkin korostettaessa on katsottu aiheelliseksi nimenomaisin säännöksin kirjata valtiosääntöön se valtiokäytännössä omaksuttu keskeinen periaate, että valtioneuvoston tai sen jäsenen, joka ei enää nauti eduskunnan luottamusta, on pyydettyä eroa tehtävistään. Tähänastisen käytännön perusteella voidaan arvioida, että eroa myös lähes poikkeuksetta tällaisissa tapauksissa pyydetäisiin. Pääministerin tulisi ehdotuksen mukaan kuitenkin esitellä eron myöntämistä koskeva asia presidentin ratkaistavaksi silloinkin, kun eroa epäluottamuslauseesta huolimatta jostakin syystä ei pyydetäisi.

Jos pääministeri ei eduskunnan annettua epäluottamuslauseensa esittelisi eron myöntämistä koskevaa asiaa, presidentin tulisi myöntää ero valtioneuvostolle tai sen asianomaiselle jäsenelle ilman esittelyä. Presidentin päätöksen varmentaisi tällöin valtioneuvoston kanslian kansliapäällikkö.

Voimassa olevan lain mukaan eduskunnan puhemies ja eduskunnan eri ryhmiä on kuultava valtioneuvoston kokoonpanon merkittävästi muuttuessa ja eduskunnan on tällöin oltava koolla. Kun eron myöntämisestä erovalle ministeristölle tai ministerille ja uuden hallituksen tai ministerin nimittämisestä säännömukaisesti päätetään samassa menettelyssä, eduskunnan puhemiehellä ja eduskuntaryhmien edustajilla on hallitusmuodossa edellytetyn kuulemisen yhteydessä mahdollisuus lausua näkemyksensä myös ministereiden vapauttamisesta tehtävistään. Tämän laajempaa, yleistä eduskunnan puhemiehen tai sen ryhmien kuulemisvelvoitetta ei hallituksessa tapahtuvien vaihdosten osalta ole pidettävä tarpeellisenä.

3.5. Valtioneuvoston jäsenen kelpoisuusvaatimusten muuttaminen

Maassamme toimii aktiivisesti erilaisissa, usein myös hyvin vastuullisissa yhteiskunnallisissa tehtävissä kansalaisia, jotka eivät ole syntyperäisiä Suomen kansalaisia. He voivat voimassa olevan lain mukaan Suomen kansalaisina tulla nimitetyiksi korkeisiin valtion virkoihin ja tulla valituiksi kansanedustajiksi. Ministereinä he eivät kuitenkaan voi toimia, koska ministeriksi nimitettävän tulee olla Suomen kansalainen myös syntyperältään.

Nykyisissä oloissa syntyperäisyysvaatimusten tueksi ei ole esitettävissä enää kestäviä perusteita. Jos tässä tarkoitettu henkilö nauttii sellaista luottamusta, että hän tämän puolesta tulisi huomioon otettavaksi ministereitä nimitettäessä, tulisi nimittämisen voida olla mahdollista. Tämän johdosta ehdotetaan, että syntyperäisyysvaatimuksesta ministeriksi nimitettävän kansalaisen osalta luovuttaisiin. Ottaen huomioon sen, että kansalaisuuden saaminen kansalaisuuslain mukaan edellyttää pääsääntöisesti viiden vuoden pituista yhtämittaista asumista maassa, on katsottu riittäväksi, että ministeri yleensä on Suomen kansalainen. Käytännön poliittisessa toiminnassa sitä paitsi tuskin nimitettäisiin taikka edes ehdotettaisiin nimitettäväksi ministeriksi henkilöä, joka vastikään on saanut Suomen kansalaisuuden. Kelpoisuusvaatimusten tällainen lieventäminen on Suomea sitovan kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (SopS 8/76) 25 artiklassa edellytetyn yhdenvertaisuusperiaatteen suuntainen.

Tasavallan presidentiksi valittavan edellytetään myös olevan syntyperäinen Suomen kansalainen. Presidentin ollessa estyneenä hoitaa hänen tehtäviään pääministeri tai tämän ollessa estyneenä se ministeri, jonka presidentti on määrännyt pääministerin sijaiseksi, taikka tämänkin ollessa estyneenä se ministeri, joka on virkaiältään vanhin, mikä puolestaan määräytyy sen mukaan, kuka ministereistä on aikaisimmin tullut ensimmäistä kertaa valtioneuvoston jäseneksi. Presidentin sijaisena toimiva ministeri voi sijaisuuden kestäessä käyttää kaikkia presidentin valtaoikeuksia. Jos ministerin osalta poistetaan vaatimus syntyperäisestä Suomen kansalaisuudesta, saattaa presidentin tehtäviä joskus hoitaa sijaisena henkilö, joka ei

täytä presidentin osalta vaadittavaa syntyperäisyydellistystä. Tämän ei kuitenkaan katsota olevan esteenä nyt ehdotettavan muutoksen toteuttamiselle, kun presidentin sijaisena toimiminen kuitenkin on aina luonteeltaan vain tilapäistä ja useimmiten myös lyhytaikaista.

3.6. Valtioneuvoston tiedonanto eduskunnalle toimintasuunnitelmastaan

Valtioneuvoston ja eduskunnan välisen tiedonkulun edistämiseksi ja hallituksen eduskunnassa nauttiman luottamuksen varmistamiseksi ehdotetaan, että vasta nimitetyn tai kokoonpanoltaan merkittävästi muuttuneen valtioneuvoston tulisi järjestäytyttyään viivytyksettä antaa eduskunnalle toimintasuunnitelmaansa koskeva tiedonanto. Vakiintuneen käytännön mukaan tällaiset suuntaviivat sisältyvät hallitusohjelmaan, josta hallituspuolueet valtioneuvoston järjestäytymisen yhteydessä sopivat.

Tiedonannon käsittelyssä eduskunnassa noudatetaan valtiopäiväjärjestyksen 36 §:n mukaan samanlaisia muotoja kuin välikysymyksen käsittelyssä. Keskustelu voi päättyä joko yksinkertaiseen tai perusteltuun päiväjärjestykseen siirtymiseen. Perusteltua päiväjärjestykseen siirtymistä koskeva päätös voidaan antaa asianomaisen valiokunnan valmisteltavaksi. Päätös perustellusta päiväjärjestykseen siirtymisestä voi sisältää eduskunnan hallitukselle antaman luottamus- tai epäluottamuslauseen.

Hallituksen eduskunnassa nauttimaa luottamusta ei meillä ole tarvinnut punnita hallituksen nimittämisen yhteydessä. Vakiintuneen kannan mukaan hallituksen on oletettu nauttivan eduskunnan luottamusta, kunnes eduskunta on itse osoittanut olevan toisin. Tätä luottamuksen olettaa ei tehtävällä ehdotuksella haluta asettaa kysymyksenalaiseksi. Ehdotulla tiedonantomenettelyllä halutaan vain luoda uusi lakisääteinen mahdollisuus hallituksen eduskunnassa nauttiman luottamuksen selvittämiseen.

Paitsi uutta hallitusta muodostettaessa, ehdotettavaa tiedonantomenettelyä tulee käyttää tilanteissa, joissa valtioneuvoston kokoonpano merkittävästi muuttuu. Säännös tulee sovellettavaksi silloin, kun hallituksessa toimeenpanulla muutoksella voidaan katsoa olevan mer-

kitystä hallituksen eduskunnassa nauttiman luottamuksen kannalta. Tämä seikka puolestaan on jo ennen hallituksen järjestäytymistömiä tullut punnituksi, mikäli hallituskoostumuksen muutosten toimeenpanovaiheessa on katsottu tarpeelliseksi soveltaa hallitusmuodon 36 §:n 2 momenttia sekä kuulla sen mukaisesti eduskunnan puhemiestä ja eri ryhmiä.

vaalin toimittamisvuoden tulo- ja menoarvioon.

Muilla ehdotuksilla ei ole erityisiä organisatorisia tai taloudellisia vaikutuksia.

4.2. Vaikutukset kansalaisiin

Koko nykyisen hallitusmuodon voimassaolajan sen 23 §:ssä on ollut julki lausuttuna pääsääntö, jonka mukaan ”tasavallan presidentin valitsee Suomen kansa”. Aina vuoteen 1987 saakka presidentin vaalitapa on kuitenkin ollut välillinen. Tällaisen vaalitavan sisältämiä kansan suoran vaikutusmahdollisuuden toteutumiseen liittyviä puutteita on jo kauan arvoستeltu. Vaalijärjestelmää muutettiin vuonna 1987 jo välittömän kansanvaalin suuntaan. Kuitenkin vasta nyt ehdotettu suora kansanvaali, jossa myös ehdokasasettelumenettelyssä pyritään mahdollisimman hyvin turvaamaan kansanvaltaiset vaikutusmahdollisuudet, antaa kansalaisille todellisen välittömän vaikutusmahdollisuuden maan valtionpäämiehen valintaan. Ehdotus korostaa näin ollen voimakkaasti kansan tahdon huomioon ottamista presidenttiä valittaessa.

Valtioneuvoston toimintasuunnitelmaa koskevan tiedonannon eduskuntakäsittelyn ja sen yhteydessä esitettävien kannanottojen voidaan arvioida tulevan erilaisten viestimien välityksellä laajalti kansalaisten tietoisuuteen. Tämä olisi tärkeätä tiedonantoon sisältyvistä kansalaisia keskeisesti koskevista kysymyksistä käytävän keskustelun ja tätä kautta hallituksen näistä asioista saaman palautteen kannalta.

5. Riippuvuus muista esityksistä

Kotipaikkapäätösten muutoksenhakujärjestelmien yhtenäistämistoimikunnan mietinnön (komiteamietintö 1986:14) pohjalta valtioneuvostossa on valmisteltavana lakiehdotus, jolla nykyinen henkikirjoitus korvattaisiin yksinkertaisemmalla menettelyllä. Tähän liittyen on valmisteilla myös ehdotus vaalilainsäädän-

4. Esityksen vaikutukset

4.1. Organisatoriset ja taloudelliset vaikutukset

Tasavallan presidenttiä valittaessa toimisivat vaaliviranomaisina tähänastiseen tapaan kansanedustajain vaaleista annetun lain mukaiset toimielimet. Uusia toimielimiä ei tarvittaisi.

Esityksen taloudellisia vaikutuksia arvioitaessa on otettava huomioon, että eräät ehdotetut muutokset vaikuttavat kustannuksia lisäävästi ja toiset taas näitä vähentävästi. Kustannuksia lisäävästi vaikuttavat muun muassa mahdollisesti tarvittava toinen vaali ja ennakkoäänestyksen toimittaminen posti- ja telelaitoksen toimipaikoissa myös lauantaisin ja sunnuntaisin. Kustannuksia säästävästi vaikuttavat puolestaan muun muassa vaalin yksipäiväisyys, ennakkoäänestysajan lyhentäminen sekä valitsijamiesten vaalien ja valitsijamiesten toimittaman vaalin poisjäänti. Presidentinvaalin ratkeaminen yhdessä vaalissa aiheuttaisi tuntuva säästöä nykyisen vaalitavan aiheuttamiin kustannuksiin verrattaessa. Kaksivaiheisena toimitettaessa vaali ei sen sijaan juurikaan olisi nykyuotoista vaalia kalliimpi tai halvempi. Lauantai- ja sunnuntaityön korvausten maksamisesta postin henkilöstölle aiheutuisi kuitenkin runsaan neljän miljoonan markan uusi kustannuserä. Kaiken kaikkiaan olisivat ennakkoäänestyksestä postissa aiheutuvat kustannukset uudentyypisessä kaksivaiheisessa presidentinvaalissa lähes 13 miljoonaa markkaa.

Uuden vaalitavan saattamiseen tehokkaasti kansalaisten tiedoksi on varattava riittävät määrärahat ennen kaikkea ensimmäistä uuden lainsäädännön mukaisesti toimitettavaa presidentinvaalia edeltävän vuoden ja presidentin-

nön muuttamisesta. Kun vaaliluettelot ovat pohjautuneet henkikirjoitukseen, tulee niiden laatimisesta henkikirjoituksesta luovuttaessa antaa uudet säännökset. Tätä esitystä valmis-

teltaessa on otettu huomioon ne muutokset, jotka mainitun toimikunnan ehdotuksen mukaan olisi tehtävä vaaliluetteloiden sisältöä ja laadintaa koskeviin säännöksiin.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Suomen Hallitusmuoto

23 §. Nykyiseen hallitusmuodon 23 §:ään sisältyvät perussäännökset tasavallan presidentin valitsemisesta. Pykälä käsittää kahdeksan momenttia. Lakiteknisen selkeyden parantamiseksi uudistettavat säännökset ehdotetaan otettaviksi seitsemään eri pykälään (23—23 f §).

Hallitusmuodon 23 §:n 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että presidentti valitaan suoralla kansanvaalilla. Lisäksi momentti sisältäisi voimassa olevan 1 momentin tavoin säännöksen siitä, että presidentiksi valittavan tulee olla syntyperäinen Suomen kansalainen ja että presidentin toimikausi on kuuden vuoden pituinen. Toimikautta koskevaan sääntelyyn ehdotetaan eräitä vähäisiä sanonnallisia muutoksia.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan presidentin uudelleenvalinta rajoitettavaksi siten, että sama henkilö voidaan valita presidentiksi vain kahdeksi toimikaudeksi peräkkäin. Lain voimaantulosäännöksestä ilmenisi, että niitä toimikausia, jotka ovat päättyneet ennen lain voimaantuloa, ei otettaisi lukuun säännöstä sovellettaessa.

23 a §. Pykälä vastaisi voimassa olevan hallitusmuodon 23 §:n 2 momenttia. Presidenttiehdokkaan asettaminen olisi sen mukaan nykyiseen tapaan virallista. Vaalissa voitaisiin äänestää vain lainmukaisessa järjestyksessä asetettuja ehdokkaita. Ehdokkaan voisivat asettaa sekä rekisteröidyt puolueet, joiden ehdokaslistalta viimeksi toimitetuissa edustajainvaaleissa on valittu vähintään yksi kansanedustaja, että vähintään 20 000 vaalioikeutetun

henkilön henkilöryhmät. Kuolleen tai pysyvästi estyneeksi tulleen ehdokkaan sijaan ei kuitenkaan ehdotuksen mukaan saisi asettaa uutta ehdokasta. Sen mukaisesti kuin 23 e §:ssä ehdotetaan säädettäväksi, annettaisiin tarkemmat säännökset ehdokkaan asettamisesta laissa tasavallan presidentin vaalista sekä säännönmukaisen vaalin että ehdotuksen 23 c §:ssä tarkoitetun poikkeuksellisen tilanteen varalta (2 luku).

23 b §. Pykälän 1 momentissa annettaisiin voimassa olevaa 23 §:n 3 momenttia vastaava säännös sellaisen tilanteen varalta, että asetettaisiin vain yksi presidenttiehdokas. Vaalia ei tällöin järjestettäisi, vaan ainoa ehdokas tulisi presidentiksi sen mukaisesti kuin laissa tasavallan presidentin vaalista tarkemmin säädettäisiin (14 §). Momenttiin ehdotetaan tehtäväksi myös vähäinen sanonnallinen tasavallan presidentin valituksi tulemistä koskeva täsmennys.

Pykälän 2 ja 3 momenttiin sisältyisivät perussäännökset valintamenettelystä. Tarkemmat säännökset annettaisiin laissa tasavallan presidentin vaalista. Presidentinvaali olisi välitön, tarvittaessa kaksivaiheinen kansanvaali. Valitsijamiehiä, jotka voimassa olevan lain mukaan valitaan presidentin välittömän vaalin yhteydessä vaalia toimittamaan siltä varalta, että kukaan ehdokkaista ei suorassa kansanvaalissa saisi yli puolta äänioikeuttaan käyttäneiden äänistä, ei enää valittaisi.

Presidentinvaali ehdotetaan toimitettavaksi sekä ensimmäisessä että mahdollisesti tarvittavassa toisessa vaalissa yksipäiväisenä. Vaalipäivä olisi sunnuntai, jolloin vaalioikeutettujen enemmistöllä on vapaapäivä. Kun ennakoöänestys on tullut yhä yleisemmäksi ja kun ennakoöänestysmahdollisuuksia ehdotuksen mu-

kaan lisättäisiin, on katsottu voitavan luopua toisesta vaalipäivästä.

Kun presidentin toimeenryhtymispäivä on katsottu aiheelliseksi säilyttää 1 päivänä maaliskuuta, aiheutuisi kahden vaalin järjestelmän käyttöön otosta, että vaalitoimitukseen olisi ryhdyttävä jonkin verran nykyistä aikaisemmin. Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että presidentinvaalin ensimmäinen vaali toimitetaan tammikuun kolmantena sunnuntaina. Tämä ajankohta vastaisi sitä presidentin valitsijamiesten vaalien toimittamisen ajankohtaa, joka oli voimassa ennen viimeisintä vaalitavan muuttamista.

Pykälän 2 momentin mukaan ensimmäisen vaalin tulos määräytyisi annettujen, hyväksytyjen äänten mukaan. Tyhjiä äänestyslippuja ei otettaisi huomioon annettuina ääminä. Tasavallan presidentiksi tulisi valituksi ehdokas, joka olisi saanut enemmän kuin puolet annetuista äänistä.

Voimassa olevan lain mukaan vaaditaan valituksi tulemiseen presidentin välittömässä vaalissa enemmän kuin puolet äänioikeuttaan käyttäneiden äänistä. Jos presidenttiehdokas kuolee tai tulee pysyvästi estyneeksi vain vähän aikaa ennen vaalia tai vaalitoimituksen aikana eikä uutta ehdokasta ole voitu asettaa, tulevat tällaiselle ehdokkaalle annetut äänet hylätyiksi. Jos tällä perusteella hylättäviä äämiä olisi paljon, voisi presidentiksi tulla suhteellisen pienenkin äänimäärän saanut ehdokas, jos tuloksen määrääntymisperusteena olisivat annetut, hyväksytyt äämet.

Kun ehdotuksen mukaan ryhdyttäisiin uuteen vaaliin, jos joku ehdokkaista kuolee tai tulee pysyvästi estyneeksi, ei kuolleelle tai pysyvästi estyneelle ehdokkaalle mitätöitävässä vaalissa annetuilla äänillä enää olisi merkitystä vaalin tuloksen kannalta. Tämän vuoksi on katsottu voitavan ottaa vaalin tuloksen määrääntymisperusteeksi annetut äämet. Annettujen äänten ottaminen tuloksen määrääntymisperusteeksi vastaisi myös muualla valtiosäännössä, esimerkiksi valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä perustuslakia säädettäessä tai muutettaessa tarvittavan määräänemmistön laskemisen osalta omaksuttua käytäntöä.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin toisesta vaalista. Se toimitettaisiin neljän viikon kuluttua ensimmäisestä vaalista. Vaalien välistä aikaa määriteltäessä on toisaalta pyritty siihen, että toinen vaali olisi mahdollisimman pian ensimmäisen jälkeen, ja toisaalta siihen, että

ennakkoäänestyksen järjestäminen myös toisessa vaalissa olisi mahdollista.

Toisessa vaalissa olisivat ehdokkaina vain ne kaksi ehdokasta, jotka ovat ensimmäisessä vaalissa saaneet suurimmat äänimäärät. Vastaavaan tapaan, kahden toisessa vaalissa eniten äämiä saaneen ehdokkaan välillä, tulee voimassa olevan lain mukaan käydä kolmas valitsijamiesten toimittama presidentin vaali. Äänten jakautuessa tasan ratkaistaisiin toiseen vaaliin ehdokkaiksi tulevat arvalla.

Vain kahden ehdokkaan mukana olo toisessa vaalissa takaisi sen, että kukaan ei voisi tulla valituksi presidentiksi alle 50 prosentin suuruisella osuudella annetuista hyväksytyistä äänistä. Jos toisessa vaalissa olisi paljon hylättyjä äämiä, presidentiksi valitun saama osuus kaikkien äänioikeuttaan käyttäneiden äänistä voisi kuitenkin jäädä alle 50 prosentin.

Ehdokas, joka toisessa vaalissa saisi enemmän äämiä, tulisi valituksi tasavallan presidentiksi. Äänten jakautuessa tasan ratkaisisi arpa.

23 c §. Pykälä sisältäisi säännöksen sellaisen tapauksen varalta, että ehdokkaista joku kuolee tai tulee pysyvästi estyneeksi esimerkiksi sairauden vuoksi.

Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi valtioneuvoston tehtäväksi viipymättä määrätä, että presidentin valitsemiseen on ryhdyttävä uudelleen, jos joku ehdokkaista kuolee tai tulee pysyvästi estyneeksi ennen ensimmäisen vaalin vaalitoimituksen päättymistä. Vastaavalla tavalla uuteen valitsemismenettelyyn johtaisi jommankumman toiseen vaaliin osallistuvan kuolema tai pysyvä este ennen tämän vaalin vaalitoimituksen päättymistä. Valintamenettely alkaisi tällöin alusta, ja siinä tulisi noudattaa, mitä 23-23 b §:ssä sekä laissa tasavallan presidentin vaalista (13 §) tällaisten tilanteiden varalta tarkemmin olisi säädetty.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin presidentin toimikauden jatkumisesta nyt kysymyksessä olevissa tapauksissa. Tämä olisi tarpeen johdosta, että ryhdyttäessä uudelleen presidentin valitsemiseen presidentin säännönmukainen toimikausi ehtisi päättyä ennen kuin uudelleen käynnistetyssä menettelyssä valittu presidentti voisi ryhtyä hoitamaan tointansa.

23 d §. Pykälässä täsmennettäisiin voimassa olevaan 23 §:n 7 momenttiin sisältyvää presidentiksi valitun eduskunnan jäsenen edustajan toimen lakkaamista ja valtion virassa olevan presidentiksi valitun henkilön virkasuhteen lakkaamista koskevaa sääntelyä määrittelemällä

edustajantoimen ja virkasuhteen lakkaamisajankohta. Selvyyden vuoksi ehdotetaan pykälässä säädettäväksi myös ministerintoimen lakkaamisesta, kun ministerin on todettu tulleen presidentiksi. Asiasta ei aikaisemmin ole nimenomaisesti säädetty.

Presidentiksi valitun edustajan- tai ministerintoimi taikka virkasuhde jatkuisi siihen saakka, kunnes presidentti ryhtyy toimeensa. Presidentiksi valittu saisi tähän saakka myös toimestaan tai virastaan hänelle kuuluvan palkkion tai palkan. Tällä olisi erityistä merkitystä etenkin silloin, kun olisi asetettu vain yksi presidenttiehdokas, koska ehdokkaan tällöin todettaisiin tulleen valituksi presidentiksi jo noin kolme kuukautta ennen sitä päivää, jolloin presidentti ryhtyy toimeensa. Kuitenkaan valitun valtionpäämiehen ei tulisi valituksi tultuaan enää osallistua eduskunnan työskentelyyn eikä hoitaa ministerin tehtäviään tai hänellä olevaa valtion virkaa. Presidentiksi valitun kansanedustajan tilalle eduskuntaan tulisi varamies kuitenkin vasta, kun presidentti on ryhtynyt toimeensa.

23 e §. Pykälän 1 momenttiin sisältyisi viittaussäännös, jonka mukaan se, mitä vaalioikeudesta kansanedustajain vaaleissa on säädetty, olisi voimassa vaalioikeudesta presidentin välittömässä vaalissa. Kysymykseen tulisivat sekä valtiopäiväjärjestyksen (4 ja 6 §) että kansanedustajain vaaleista annetun lain (391/69) asiaa koskevat säännökset.

Pykälän 2 momenttiin sisältyisi valtuutusäännös, jonka mukaan lailla voitaisiin säätää ennakkoonestuksesta presidentinvaalissa sekä antaa tarkemmat säännökset ehdokkaan asettamisesta ja vaalimenettelystä. Sovellettaviksi tulisivat tasavallan presidentin vaalista annettuun lakiin sisällytettäväksi ehdotettujen viittaussäännösten kautta näiltäkin osin myös useat kansanedustajain vaaleista annetun lain säännökset.

23 f §. Pykälän 1 momentti vastaisi pienin sanonnallisin tarkistuksin voimassa olevan lain 24 §:n ensimmäistä lausetta. Sen mukaan presidentin toimikausi alkaisi valitsemista seuraavan maaliskuun 1 päivänä.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan perustuslain tasoisesti säädettäväksi, että 23 c §:n 1 momentissa tarkoitetuissa oloissa poikkeuksellisen ajankohtana valittu presidentti ryhtyy toimeensa kolmantena päivänä siitä, kun hänen on todettu tulleen presidentiksi. Siihen saakka jatkuisi 23 c §:n 2 momentin mukaan

aikaisemmin valitun presidentin toimikausi. Voimassa olevassa laissa vastaava toimeenryhtymispäivää koskeva sääntely on toteutettu lain tasolla (tasavallan presidentin valitsemisesta annetun lain 1 §:n 2 momentti).

24 §. Nykyinen 24 § ehdotetaan jaettavaksi kahteen pykälään. Presidentin toimikauden alkamisesta säädettäisiin 23 f §:ssä sen mukaisesti kuin edellä on todettu, ja juhlallisen vakuutuksen antamisesta tässä pykälässä. Pykälän jakaminen on tarpeen 23 f §:n 2 momentissa annettavaksi ehdotetun uuden säännöksen vuoksi. Sisällöltään pykälä vastaisi voimassa olevaa sääntelyä.

25 §. Voimassa olevan lain mukaan on niin pian kuin mahdollista valittava uusi presidentti, jos presidentti tulee pysyvästi estyneeksi hoitamaan tehtäviään. Vastaavasti olisi ehdotuksen mukaan meneteltävä, jos presidentiksi valittu henkilö kuolee tai tulee pysyvästi estyneeksi valitsemisensa jälkeen, mutta ennen kuin on ryhtynyt toimeensa. Yhtenäisyyden vuoksi mainittaisiin pykälässä myös toimeissa olevan presidentin osalta pysyvänä esteenä se, että hän olisi kuollut.

Uuden presidentin toimeen ryhtymisen ajankohta ehdotetaan määriteltäväksi myös hallitusmuodossa nykyistä täsmällisemmin. Presidentin tai presidentiksi valitun pysyvän esteen johdosta valittu uusi presidentti ryhtyisi ehdotuksen mukaan toimeensa kolmantena päivänä siitä, kun hänen on todettu tulleen valituksi tasavallan presidentiksi. Vastaava sääntely on jo nykyisin omaksuttu lain tasolla tasavallan presidentin valitsemisesta annetun lain 1 §:n 2 momentissa.

27 §. Voimassa olevan lain mukaan presidentillä on valta hajottaa eduskunta määrämällä uudet vaalit toimitettaviksi. Valtiopäiväjärjestyksen 3 §:n 2 momentin mukaan hän voi näin tehdä, jos hän havaitsee sen tarpeelliseksi. Nimenomaista säännöstä ei ole siitä, minkälaista menettelyä hajotuspäätöstä tehtäessä tulee noudattaa.

Pykälä ehdotetaan jaettavaksi kahteen momenttiin ja sen 2 momenttiin ehdotetaan sisällytettäväksi myös menettelysäännös eduskunnan hajottamisen varalta. Siinä ehdotetaan säädettäväksi, että presidentti voi tehdä hajotuspäätöksen vain pääministerin niin esittäessä ja kun hän on kuullut eduskunnan eri ryhmiä. Ratkaisunsa presidentti tekisi kuitenkin, kuten tähänkin asti, itsenäisesti olematta sidottu pääministerin tai eduskuntaryhmien kannanot-

toon. Niinpä hän voisi pääministerin hajotusestyksestä huolimatta päättää, että eduskuntaa ei ole syytä hajottaa.

Sanajärjestystä ehdotetaan 2 momenttiin sisällytettäväksi ehdotetun säännöksen osalta samalla muutettavaksi säännöksen selkeyden säilyttämiseksi myös muutosehdotuksen toteutuksessa.

Kun säännönmukaisten edustajainvaalien toimittamisesta ja ajankohdasta on yksityiskohtaisesti säädetty valtiopäiväjärjestyksen 3 §:n 1 momentissa ja laissa kansanedustajain vaaleista, on säännös siitä, että presidentin asiana on antaa määräys näidenkin vaalien toimittamisesta, jäänyt merkityksettömäksi ja käyttämättömäksi. Tämän johdosta ehdotetaan säännös edellä ehdotetun muutoksen yhteydessä poistettavaksi pykälästä tarpeettomana.

34 §. Muutettavaksi ehdotetussa pykälän 3 momentissa säädetään nykyisin, että koko valtioneuvostoa koskevat presidentin päätökset varmentaa asianomainen valtioneuvoston esittelijä, valtioneuvoston kanslian kansliapäällikkö (valtioneuvoston kansliasta annetun asetuksen 20 §). Kun päätös eron myöntämisestä valtioneuvostolle ehdotetaan hallitusmuotoon tehtävällä lisäyksellä (36 c §) tehtäväksi pääsäännön mukaan pääministerin esittelystä, on tarpeen muuttaa 3 momenttia säätämällä siinä nimenomaisesti, että pääministeri myös varmentaa esittelystään tehdyn päätöksen. Valtioneuvoston kanslian kansliapäällikkö varmentaisi kuitenkin presidentin päätökset tapauksissa, joissa presidentti olisi myöntänyt eron valtioneuvostolle tai sen jäsenelle ilman esittelyä pääministerin jätettyä eronpyyntöä koskevan asian esittelemättä. Vastaavat muutokset olisi tehtävä asetukseen valtioneuvoston kansliasta (20 §).

36 §. Pykälän 2 momentista ehdotetaan poistettavaksi vaatimus, että ministeriksi nimitettävän henkilön tulee olla syntyperäinen Suomen kansalainen. Riittävää olisi, että valtioneuvoston jäseneksi kutsuttava olisi Suomen kansalainen ja että hän, kuten tähänkin asti on edellytetty, olisi rehelliseksi ja taitavaksi tunnettu henkilö.

36 a §. Pykälässä säädettäisiin, että uuden tai kokoonpanoltaan merkittävästi muuttuneen hallituksen on annettava eduskunnalle toimintasuunnitelmaansa koskeva tiedonanto. Tiedonanto olisi ehdotuksen mukaan annettava viivytyksettä hallituksen järjestäytymisen jälkeen.

Tiedonannon käsittelyssä eduskunnassa noudatettaisiin valtiopäiväjärjestyksen 36 §:n mukaista menettelyä. Eduskunta voisi päiväjärjestykseen siirtymisestä päättäessään tarpeen mukaan joko ilmaista hallitukselle nimenomaisen luottamuksensa tai esittää sille epäluottamuslauseen.

36 b §. Pykälän 1 momenttiin kirjattaisiin se jo valtiokäytännössä vakiintunut parlamentaarinen periaate, jonka mukaan hallituksen tai sen jäsenen, joka ei enää nauti eduskunnan luottamusta, on pyydettävä eroa tehtävistään. Eron myöntäisi tasavallan presidentti.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin niistä muista perusteista, joilla presidentti voisi myöntää eron valtioneuvostolle tai sen yksittäiselle jäsenelle. Eron myöntäminen olisi mahdollista muustakin kuin 1 momentissa tarkoitusta syystä esitetyn eronpyynnön johdosta sekä pääministerin tehdessä asiasta esityksen.

36 c §. Pykälässä säädettäisiin, että presidentin päätös eron myöntämisestä valtioneuvostolle tai sen yksittäiselle jäsenelle olisi tehtävä pääministerin esittelystä. Pääministerin olisi esiteltävä asia silloinkin, kun eronpyyntöä ei syystä tai toisesta esitetä.

Siltä varalta, että pääministeri ei esittelisi eroa koskevaa asiaa, vaikka eduskunta olisi antanut valtioneuvostolle tai sen jäsenelle epäluottamuslauseen, ehdotetaan säädettäväksi, että presidentin olisi kuitenkin myönnettävä ero. Asiaa ei tällöin tarvitsisi esitellä presidentille. Presidentin päätöksen varmentaisi valtioneuvoston kanslian kansliapäällikkö.

Pykälän lisäämisestä hallitusmuotoon aiheutuisi, kuten edellä on todettu, myös tarve muuttaa presidentin päätösten varmentamista koskevaa 34 §:n 3 momenttia.

Voimaantulosäännös. Tasavallan presidentin vaalitavan muuttamista koskeva lainsäädäntö on tarkoitus saattaa voimaan ajoissa ennen seuraavaa säännönmukaista tasavallan presidentin vaalia vuonna 1994. Siltä varalta, että presidentin valitseminen jouduttaisiin kuitenkin poikkeuksellisesti suorittamaan aikaisemmin, ehdotetaan säädettäväksi, että jos tällainen vaali suoritettaisiin ennen kuin 90 päivää on kulunut lain voimaantulosta, tulisi vaaliin soveltaa aikaisempaa, tällä lailla kumottavaa lakia. Eduskunnan perustuslakivaliokunta on mietinnössään hallituksen esityksestä tasavallan presidentin vaalitapaa koskevaksi lainsäädännöksi vuonna 1986 katsonut, että 90 päivän pituinen siirtymäaika on riittävä (perustuslaki-

valiokunnan mietintö 10/1986 vp; hall. es. 252/1984 vp.).

Voimaantulosäännöksessä ehdotetaan lisäksi säädettäväksi, että tasavallan presidentin uudelleenvalintaa koskevaa hallitusmuodon 23 §:n 2 momenttia sovellettaessa ei oteta lukuun lain voimaan tullessa jo päättyneitä tasavallan presidentin toimikausia.

1.2. Valtiopäiväjärjestys

Uusien vaalien toimitettavaksi määräämisen osalta ehdotetaan valtiopäiväjärjestyksen 3 §:n 2 momentissa viitattavaksi siihen, mitä asiasta on hallitusmuodossa säädetty (27 §). Muutos on tarpeen, koska asiassa tehtävä päätös ehdotetun hallitusmuodon 27 §:n 2 momentin mukaan edellyttäisi aina myös pääministerin toimipiteitä.

1.3. Laki tasavallan presidentin vaalista

Perussäännökset tasavallan presidentin valitsemisesta sisältyisivät hallitusmuotoon (23-23 f § ja 25 §:n 1 momentti). Sen 23 e §:ään sisällytettäväksi ehdotetun valtuutussäännöksen mukaan annettaisiin tarkemmat säännökset presidentin valitsemisesta lailla. Kun kysymyksessä on vaalitavan olennainen muuttaminen, on perusteltua antaa kokonaan uusi yhtenäinen laki tasavallan presidentin vaalista, jolla kumottaisiin laki tasavallan presidentin valitsemisesta.

Verrattaessa jäljempänä ehdotettuja uusia säännöksiä voimassa olevaan sääntelyyn ei ole harkittu aiheelliseksi kunkin pykälän kohdalla erikseen kiinnittää huomiota muutoksiin, jotka johtuvat uuteen vaalitapaan siirtymisestä. Jos pykälä muissa suhteissa on nykyisen vastaavan säännöksen kaltainen, todetaan ehdotetun säännöksen vastaavan voimassa olevaa sääntelyä.

1 luku

Yleisiä säännöksiä

1 §. Pykälä määrittäisi, kuten voimassa olevan lain vastaava pykälä, säännönmukaisen presidentinvaalin toimittamisvuoden hallitusmuotoa tarkemmin (1 momentti). Poikkeuksel-

lisena ajankohtana toimitettavan presidentinvaalin tarkemman ajan määräisi, kuten tähänkin asti, valtioneuvosto. Vaalipäivän määräämiseen valtioneuvoston tulisi ottaa huomioon, että vaali ei satu yhtä aikaa edustajainvaalien, kunnallisvaalien tai neuvoa-antavan kansanäänestyksen kanssa, jotta menettelyt eivät häiritisi toisiaan (2 ja 3 momentti).

2 §. Vaalissa noudatettavaa vaalipiirijakoa koskeva säännös vastaisi voimassa olevaa sääntelyä.

3 §. Pykälän 1 momentti olisi asiallisesti voimassa olevaa säännöstä vastaava. Sen mukaan presidentinvaali toimitettaisiin koko maassa yhtä aikaa äänestysalueittain.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin hallitusmuodon 23 e §:n antamin valtuuksin, että molemmissa vaaleissa järjestetään ennakoöänessä. Tarkemmat säännökset ennakoöänessä annettaisiin 17—19 ja 24 §:ssä.

4—7 §. Pykälät, joissa säädettäisiin vaaliviranomaisista ja niiden toimintaedellytyksistä, vastaavat asiallisesti lähes kaikilta osiltaan voimassa olevia säännöksiä. Ahvenanmaan maakunnassa asetettavista kuntien keskusvaalilautakunnista on kuitenkin tarpeen myös tässä laissa (5 §:n 2 momentti) antaa erityiset säännökset, kuten on menetelty kansanedustajain vaaleista annetun lain suhteen. Ahvenanmaalla on oma maakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluva kunnallisvaalilainsäädäntö ja edustajainvaaleissa toimiva keskusvaalilautakunta on vain näitä vaaleja varten asetettu tilapäinen lautakunta.

8 §. Pykälässä säädettäisiin presidentinvaalissa käytettävistä vaaliluetteloista. Sen 1 momentti vastaisi nykyisin voimassa olevaa vastaavaa säännöstä. Vaaliluettelot olisivat, kuten tähänkin asti, sisällöltään ja laadintamenetelyltään edustajainvaaleissa käytettäviä vaaliluetteloita vastaavia. Pykälän 2 momentissa taas säädettäisiin, että presidentinvaalin molemmissa vaaleissa käytettäisiin samoja vaaliluetteloita.

Pykälän 3 ja 4 momenteissa annettaisiin säännökset siitä, mitä vaaliluetteloita käytettäisiin säännönmukaisesta ajankohdasta poikkeavina aikoina toimitettavassa presidentinvaalissa.

Tasavallan presidentin, presidentiksi valitun tai presidenttiehdokkaan kuoleman tai pysyvästi estyneeksi tulemisen johdosta poikkeuksellisenä aikana toimitettavaksi määrättyssä presidentinvaalissa käytettäisiin muuttamatto-

mina samoja vaaliluetteloja kuin asianomaista vaalia edeltäneessä presidentinvaalissa tai ehdokkaan estyneeksi tulon johdosta keskeytetyssä presidentinvaalitoimituksessa, mikäli uusi presidentinvaali toimitettaisiin samana vuonna kuin edellinen vaalitoimitus. Pykälään sisällytettäväksi ehdotettujen erityissäännösten vuoksi edellisen presidentinvaalitoimituksen ja uuden, ennen syyskuun 1 päivää päättyvän presidentinvaalitoimituksen välille mahdollisesti sattuvissa edustajainvaaleissa käytettyjä äänestysalueiden vaaliluetteloita ei viimeksi mainitussa presidentinvaalitoimituksessa käytettäisi. Kansanedustajain vaaleista annetun lain 24 §:ää ei näin ollen presidentinvaaliin tältä osin sovellettaisi.

Jos hallitusmuodon 23 c §:n 1 momentissa tarkoitetun uuden presidentinvaalin ensimmäinen vaali toimitettaisiin eri vuonna kuin keskeytynyt presidentinvaali, laadittaisiin uudet vaaliluettelot. Tällainen tilanne voisi syntyä, jos presidentinvaali olisi hallitusmuodon 25 §:n 1 momentin nojalla määrätty toimitettavaksi vuoden loppupuolella ja joku tähän presidentinvaaliin ilmoitettu ehdokas olisi kuollut tai tullut pysyvästi estyneeksi. Uudet vaaliluettelot olisi laadittava myös, jos hallitusmuodon 25 §:n 1 momentin nojalla määrätyn presidentinvaalin ensimmäinen vaali toimitettaisiin eri vuonna kuin vaalia edeltäneen presidentinvaalin ensimmäinen vaali.

9 §. Pykälä, jossa säädettäisiin vaalipiirin keskuslautakunnan valmistavista toimenpiteistä presidentin valitsemista varten, vastaisi voimassa olevaa sääntelyä.

2 luku

Presidenttiehdokkaan asettaminen

10 ja 11 §. Pykälät vastaavat nykyistä sääntelyä.

12 §. Ilmoitus ehdokkaan asettamisesta voitaisiin ehdotuksen mukaan tehdä huomattavasti lähempänä vaalia kuin nykyisin. Kun ilmoitus voimassa olevan lain mukaan tulisi säännönmukaisessa presidentinvaalissa tehdä vaalia edeltävän vuoden lokaan 5:n ja 15:n päivän välisenä aikana, sijoittuisi ehdokkaan asettamisaika uusien säännösten mukaan marras- ja joulukuun vaihteeseen. Kun vielä otetaan huomioon, että ensimmäisen vaalin vaalipäivä olisi jo tammikuun kolmantena sunnun-

taina eli viikkoa tai jopa kahta aikaisemmin kuin nykyinen presidentinvaali, lyhenisi ehdokasasettelun ja vaalitoimituksen alkamisen väli enimmillään jopa yli kahdeksan viikkoa. Tämän tekisi mahdolliseksi se, että enää ei tarvitsisi varata aikaa valitsijamiesehdokkaiden asettamiseen.

Ehdotetuin tavoin toteutettuna uusi sääntely soveltuisi ehdokkaiden asettamiseen myös poikkeuksellisin aikoina toimitettavassa vaalissa, joten valtioneuvoston ei enää tarvitsisi tällaisen vaalin ajankohtaa määrätessään määrätä ehdokkaiden asettamisaikaa.

13 §. Siltä varalta, että ennen vaalitoimituksen päättymistä tapahtuneen ehdokkaan kuoleman tai pysyvästi estyneeksi tulemisen johdosta määrättäisiin ryhdyttäväksi uudelleen presidentin valitsemiseen, ehdotetaan laissa edellytetyn vähintään 20 000 vaalioikeutetun henkilöryhmän työtaakan helpottamiseksi, että henkilöryhmän aikaisemmin ilmoittamaa ehdokasta pidettäisiin myös uudessa presidentinvaalissa ilman uutta ilmoitusta edelleen henkilöryhmän ehdokkaana. Ryhmällä olisi kuitenkin tällaisessa tilanteessa oikeus peruuttaa ilmoituksensa ja sen asettamalla ehdokkaalla oikeus peruuttaa suostumuksensa ehdokkaaksi. Käytännössä henkilöryhmä voisi niin halutessaan painattaa 11 §:n 2 momentissa tarkoitettuun kannattajakorttiin kohdan, jossa vaalioikeutetut voisivat yhtäpitävästi ilmaista sen, haluavatko he pitää ehdokkuuden voimassa nyt kysymyksessä olevassa poikkeustapauksessa vai haluavatko he tällaisen tilanteen sattuessa peruuttaa ehdokkuuden.

Puolueiden tulisi poikkeustilanteessakin toistaa ehdokasasettelumenettely normaaliin tapaan. Samoin olisi myös henkilöryhmän menettävä, jos sen ilmoittama ehdokas olisi kuollut tai tullut pysyvästi estyneeksi ja jos se haluaisi ilmoittaa uuden ehdokkaan. Käytännössä uusien kannattajakorttien kerääminen uutta presidentinvaalia varten voisi kuitenkin osoittautua mahdottomaksi.

14 ja 15 §. Pykälät vastaavat nykyisin voimassa olevia säännöksiä, lukuun ottamatta sitä, että enää eivät tulisi kysymyksen kuoleen tai pysyvästi estyneeksi tulleen ehdokkaan sijaan asetettavat uudet ehdokkaat.

16 §. Pykälä, johon sisältyisivät 2 lukua koskevat viittaussäännökset kansanedustajain vaaleista annettuihin säännöksiin, vastaisi myös sisällöltään nykyistä sääntelyä.

3 luku

Ensimmäinen vaali

Hallitusmuodon 23 §:ään ja 23 b §:n 2 ja 3 momenttiin on ehdotettu sisällytettäväksi perussäännökset siitä, että presidentinvaali olisi uusien säännösten mukaan suora, tarvittaessa kaksivaiheinen, molemmissa vaaleissa yksipäiväinen kansanvaali. Hallitusmuodon 23 e §:stä kävisi ilmi, että molempiin vaaleihin voitaisiin osallistua ennakolta siten, kuin siitä lailla säädetään. Tasavallan presidentin vaalista annetun lain 3 ja 4 luvussa annettaisiin tarkemmat säännökset ensimmäisestä ja toisesta vaalista ja osallistumisesta vaaleihin ennakolta.

Vaikka vaalin kaksivaiheisuus ja yksipäiväisyys olisivat voimassa olevaan lainsäädäntöön ja pitkäaikaiseen aikaisempaankin käytäntöön nähden uudistuksia, olisi vaalimenettely muutoin suurimmalta osaltaan muissa yleisissä vaaleissa tähän asti noudatetun menettelyn mukaista ja näin ollen äänestäjille ennestään tuttua.

17 §. Pykälään sisältyisi ensimmäisen vaalin vaalitoimitusta ja ennakkoäänestystä sekä äänestyslippua koskeva viittaussäännös kansanedustajain vaaleista annettuun lakiin.

Vaalitoimitus vastaisi pääpiirteittäin kansanedustajain vaalien vaalitoimitusta. Erot aiheutuisivat siitä, että vaalipäiviä olisi vain yksi. Vaalihuoneisto olisi tuona päivänä, joka olisi sunnuntai, avoinna äänestäjille totuttuun tapaan kello 9:stä kello 20:een.

Myös ennakkoäänestyksestä olisi soveltuvien osin voimassa, mitä siitä edustajainvaaleja varten on säädetty, sikäli kuin tässä laissa ei toisin säädettäisi. Lain 18 §:ssä olisikin erityissäännöksiä presidentinvaalin ennakkoäänestyksestä.

Ensimmäisessä vaalissa käytettävät äänestysliput olisivat valkoiset. Oikeusministeriö painattaisi ne ja huolehtisi niiden lähettämisestä vaaliviranomaisille.

18 §. Ensimmäisen vaalin ennakkoäänestys järjestettäisiin sekä kotimaassa että ulkomailla kaikissa niissä paikoissa, joissa ennakkoäänestys edustajainvaaleissakin järjestetään. Ennakkoäänestys alkaisi kuitenkin viikkoa lähempänä vaaleja kuin edustajainvaaleissa. Tästä seuraisi, että se kestäisi totuttua lyhemmän ajan. Ennakkoäänestykseen varatun ajan tiivistäminen olisi seuraus siitä, että vaalin varsin tiukka kokonaisuikataulu edellyttää ennakkoäänestys-

ajan vastaavaa lyhentämistä toisessa vaalissa ja että molempien vaalien ennakkoäänestysajat on katsottu aiheelliseksi säilyttää yhtä pitkinä. Toisaalta ennakkoäänestysmahdollisuudet paransivat sikäli, että posti- ja telelaitoksen toimipaikoissa voitaisiin äänestää ennakolta myös lauantaina ja sunnuntaina kello 10:n ja 14:n välisenä aikana. Suomalaisissa laivoissa on ennakkoäänestykseen katsottu riittävän nykyisen kolmen päivän sijasta kaksi päivää.

19 §. Pykälässä viitattaisiin äänten laskemisesta ja äänestyslippujen mitättömyydestä siihen, mitä asiasta kansanedustajain vaaleja varten on säädetty. Myös äänten laskemisen osalta säädettyjä aikamääräyksiä sovellettaessa olisi otettava huomioon presidentinvaalin yksipäiväisyys.

20 §. Vaalin ehdotettu varsin tiukka kokonaisuikataulu edellyttää, että ensimmäisen vaalin tulos saadaan selville mahdollisimman pian. Tämän johdosta ehdotetaan säädettäväksi, että kunkin vaalipiirin keskuslautakunnan tulee jo 3. päivänä vaalitoimituksen jälkeen vahvistaa ehdokkaiden vaalipiirissä saamat äänimäärät sekä ilmoittaa ne ja vaalipiirissä kaikkiaan annetut äänet Helsingin kaupungin vaalipiirin keskuslautakunnalle. Annettuina ääminä ilmoitettaisiin vain hyväksytyt, jollekin ehdokkaista annetut äänet. Voimassa olevan lain mukaan Suomessa järjestettävien yleisten vaalien tulos vahvistetaan 5. päivänä vaalitoimituksen jälkeen.

21 §. Helsingin kaupungin vaalipiirin keskuslautakunnan tehtävänä olisi pykälän 1 momentin mukaan vahvistaa muiden vaalipiirien keskuslautakunnilta saamiensa ilmoitusten pohjalta kunkin ehdokkaan koko maassa saamat äänimäärät ja presidentinvaalin ensimmäisessä vaalissa yhteensä annettujen äänien määrät sekä ilmoittaa nämä äänimäärät viipymättä valtioneuvostolle. Kaikki nämä toimenpiteet Helsingin kaupungin vaalipiirin keskuslautakunnan tulisi tehdä 4. päivänä ensimmäisen vaalin vaalitoimituksen jälkeen.

Pykälän 2 momentin mukaan valtioneuvoston tulisi vielä samana 4. päivänä vaalitoimituksen jälkeen todeta, onko vaalin tulos ratkennut jo ensimmäisessä vaalissa. Jos joku ehdokkaista olisi tällöin koko maassa saanut enemmän kuin puolet annetuista äänistä, valtioneuvoston tulisi todeta hänen tulleen valituksi presidentiksi. Valtioneuvoston tulisi huolehtia myös vaalin tuloksen ilmoittamisesta kirjallisesti valitulle presidentille ja ensimmäi-

sen vaalin tuloksen kuuluttamisesta Suomen säädöskokoelmassa julkaistavin kuulutuksin.

22 §. Jos valtioneuvosto toteaisi, ettei kukaan ehdokkaista ole vielä ensimmäisessä vaalissa tullut valituksi, sen tulisi heti samana päivänä antaa Suomen säädöskokoelmassa julkaistava kuulutus siitä, että presidentin valitsemiseksi on toimitettava vielä toinen vaali sekä mainittava kuulutuksessa ehdokkaiden ensimmäisessä vaalissa saamat äänimäärät ja ne kaksi ehdokasta, jotka ovat ehdokkaina toisessa vaalissa.

4 luku

Toinen vaali

23 §. Toiseen vaaliin osallistuvien presidenttiehdokkaiden keskinäinen järjestys olisi määrättävä arvalla. Pykälän 1 momentin mukaan arvonnän suorittaisi valtioneuvosto samassa yhteydessä, kun se päättäisi 22 §:ssä tarkoitusta kuulutuksesta.

Pykälän 2 momentin mukaan tulisi oikeusministeriön julkaista Suomen säädöskokoelmassa tiedonanto ehdokkaiden keskinäisestä järjestyksestä sekä painattaa ehdokkaista luettelo. Luettelossa tulisi ehdokkaiden keskinäinen järjestys ilmaista numeroilla 2 ja 3. Numeroa 1, jota vaaleissa Suomessa jo perinteiseen tapaan on vältetty käyttämästä, ei tulisi käyttää senkään vuoksi, että se voisi vain kahden ehdokkaan kysymyksessä ollessa antaa tämän arvonnän arvonnassa saaneelle ehdokkaalle äänestäjien mielessä ensisijaisen ehdokkaan leiman, mitä tulisi kaikin keinoin pyrkiä välttämään. Ehdokkaista laadittavasta luettelosta olisi muutoin soveltuvien osin voimassa, mitä ehdokaslistojen lopullisesta yhdistelmästä on kansanedustajain vaaleista annettu laissa säädetty.

24 §. Presidentinvaalin toinen vaali toimitettaisiin vastaavaan tapaan kuin ensimmäinen vaali. Ennakkoäänestys aloitettaisiin 11. päivänä ennen vaalipäivää ja lopetettaisiin ulkomaila 8. päivänä ja kotimaassa 5. päivänä ennen vaalitoimitusta.

Toisessa vaalissa ehdotetaan vaalin yleisen luotettavuuden varmistamiseksi käytettäväksi eriväristä äänestyslippua kuin ensimmäisessä vaalissa. Äänestyslipun värin määräisi 32 §:n nojalla oikeusministeriö.

25 §. Äänten laskeminen ja äänestyslippujen mitättömyyden arviointi tapahtuisi pykälän mukaan myös toisessa vaalissa, kuten valtioliisissa vaaleissa yleensä.

26 §. Kunkin vaaliipiirin keskuslautakunnan tulisi pykälän mukaan vahvistaa ehdokkaiden toisessa vaalissa vaaliipiirissä saamat äänimäärät 3. päivänä vaalitoimituksen päättymisestä ja ilmoittaa ne viipymättä Helsingin kaupungin vaaliipiirin keskuslautakunnalle.

27 §. Helsingin kaupungin vaaliipiirin keskuslautakunnan tehtävänä olisi pykälän 1 momentin mukaan vaaliipiirin keskuslautakuntien ilmoitusten pohjalta vahvistaa ehdokkaiden koko maassa toisessa vaalissa saamat äänet ja ilmoittaa nämä äänimäärät viipymättä valtioneuvostolle.

Pykälän 2 momentin mukaan valtioneuvosto toteaisi, kumpi ehdokkaista olisi saamiensa äänien perusteella tullut presidentiksi. Jos äänimäärät olisivat yhtä suuret, valtioneuvoston tulisi määrätä arvalla, kumpi ehdokkaista tulisi valituksi presidentiksi. Tämän jälkeen se ilmoittaisi valinnasta presidentiksi valitulle ja antaisi vaalin tuloksesta Suomen säädöskokoelmassa julkaistavan kuulutuksen.

5 luku

Erinäisiä säännöksiä

28 §. Pykälä sisältäisi tarkemmat menettelysäännökset sellaisen tapauksen varalta, että jouduttaisiin ryhtymään uudelleen toimenpiteisiin presidentin valitsemiseksi ehdokkaan kuoleman tai pysyvästi estyneeksi tulemisen johdosta. Oikeusministeriön asiana olisi 1 momentin mukaan tällöin ryhtyä kiireellisiin toimenpiteisiin, jotta tieto uuden presidentinvaalin määrittämisestä välittyisi kaikille asianomaisille viranomaisille. Vaaliviranomaisten, väestörekisterikeskuksen ja rekisteritoimistojen olisi 2 momentin mukaan keskeytettävä vaalin valmistavat toimenpiteet, eikä laissa edellytetyjä toimenpiteitä ja päätöksiä tiedon saamisen jälkeen tehtäisi. Menettely aloitettaisiin uudelleen oikeusministeriön annettua tästä tarkemmat määräykset ja ohjeet.

29 §. Pykälä sisältäisi siinä mainittujen asioiden osalta viittaussäännöksen säännöksiin, joita kansanedustajain vaaleissa on noudatettava. Uuteen presidentinvaalitapaan siirryttäessä on pidetty tärkeänä, että vaalimenettely mahdolli-

simman tarkoin vastaisi yleisissä vaaleissa yleensä noudatettavaa menettelyä.

30 §. Pykälässä säädettäisiin valituskiellosta vaalipiirien keskuslautakuntien eräisiin päätöksiin vastaavalla tavalla kuin voimassa olevassa laissa.

31 §. Pykälässä säädettäisiin vaalirikoksista. Eduskunnan käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä virkarikoslainsäädännön uudistamisesta (hall. es. 58/1988 vp.) ehdotetaan kumotavaksi tasavallan presidentin valitsemisesta annetun lain 43 §:n 1 momentti ja muutettavaksi mainitun pykälän 2 momentti. Ehdotettujen lainmuutosten tarkoituksena on saattaa kysymyksessä olevat rikoslain ulkopuolella olevat erityisesti virkamiehiä koskevat rangaistussäännökset rikoslakiin sisällytettäväksi ehdotettuja virkarikoslainsäädännön uudistuksia vastaaviksi. Pykälän 1 momentti on laadittu näitä muutosehdotuksia vastaavaksi.

Pykälän 2 momentti vastaisi tasavallan presidentin valitsemisesta annetun lain 43 §:n 3 momenttia.

32 §. Oikeusministeriön tehtävänä olisi antaa tarvittavat tarkemmat määräykset ja ohjeet lain soveltamisesta vastaavaan tapaan, kuin muidenkin yleisten vaalien osalta on säädetty.

2. Säättämisyjärjestys

Ehdotukset laiksi Suomen Hallitusmuodon muuttamisesta ja laiksi valtiopäiväjärjestyksen 3 §:n muuttamisesta on käsiteltävä valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä säädetyssä järjestyksessä.

3. Voimaantulo

Ehdotetut muutokset Suomen Hallitusmuotoon ja valtiopäiväjärjestykseen sekä laki tasavallan presidentin vaalista ehdotetaan tuleviksi voimaan samanaikaisesti ennen seuraavaa säännönmukaista, vuonna 1994 toimitettavaa presidentinvaalia.

Siltä varalta, että presidentin valitseminen jouduttaisiin suorittamaan ennen kuin 90 päivää on kulunut lakien voimaantulosta, ehdotetaan säädettäväksi, että tällöin sovellettaisiin vielä aikaisempaa lakia.

Suomen Hallitusmuodon muuttamista koskevan lain voimaantulosäännöksessä ehdotetaan säädettäväksi, että ennen lain voimaantuloa päättyneitä presidentin toimikausia ei hallitusmuodon 23 §:n 2 momenttia sovellettaessa otettaisi huomioon.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki**Suomen Hallitusmuodon muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti, joka on tehty valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä säädetyllä tavalla,

muutetaan Suomen Hallitusmuodon 23 ja 24 §, 25 §:n 1 momentti, 27 §, 34 §:n 3 momentti ja 36 §:n 2 momentti,

sellaisina kuin niistä ovat 23 ja 24 § 26 päivänä kesäkuuta 1987 annetussa laissa (573/87), 25 §:n 1 momentti 9 päivänä marraskuuta 1956 annetussa laissa (588/56) sekä 27 § ja 36 §:n 2 momentti 26 päivänä kesäkuuta 1987 annetussa laissa (575/87), ja

lisätään lakiin uusi 23 a—23 f ja 36 a—36 c § seuraavasti:

23 §

Tasavallan presidentin valitsee Suomen kansa välittömällä vaalilla syntyperäisistä Suomen kansalaisista kuuden vuoden pituiseksi toimikaudeksi.

Sama henkilö voidaan valita presidentiksi enintään kahdeksi peräkkäiseksi toimikaudeksi.

23 a §

Oikeus asettaa ehdokas presidentiksi on rekisteröidyllä puolueella, jonka ehdokaslistalta on viimeksi toimitetuissa kansanedustajain vaaleissa valittu vähintään yksi kansanedustaja, taikka kahdellakymmenellä tuhatta vaalioikeutetulla henkilöllä, jotka ovat sopineet yhteisen ehdokkaan asettamisesta.

23 b §

Jos vain yksi ehdokas on asetettu, tulee hän ilman vaalia valituksi tasavallan presidentiksi.

Milloin ehdokkaita on asetettu useampia kuin yksi, toimitetaan tammikuun kolmantena sunnuntaina presidentinvaali. Jos joku ehdokkaista saa vaalissa enemmän kuin puolet annetuista äänistä, on hänet valittu tasavallan presidentiksi.

Jollei kukaan ehdokkaista ole saanut vaalissa enempää kuin puolet annetuista äänistä, toimitetaan uusi vaali ensimmäistä vaalia seuraavana neljäntenä sunnuntaina. Uudessa vaalissa ovat ehdokkaina ne kaksi henkilöä, jotka ovat saaneet ensimmäisessä vaalissa suurimmat äänimäärät. Toisessa vaalissa enemmän ääniä saanut ehdokas on valittu tasavallan presidentiksi. Äänen jakautuessa tasan ratkaisee arpa.

23 c §

Jos säädetyssä järjestyksessä ilmoitettu ehdokas kuolee tai tulee pysyvästi estyneeksi ennen ensimmäisen vaalin vaalitoimituksen päättymistä, valtioneuvoston on todettuaan ehdokkaan kuoleman tai estyneisyyden määrättävä, että presidentin valitsemiseen on niin pian kuin mahdollista ryhdyttävä uudelleen. Samoin on meneteltävä, jos niistä kahdesta ehdokkaasta, jotka ovat saaneet ensimmäisessä vaalissa eniten ääniä, jompikumpi kuolee tai tulee pysyvästi estyneeksi ennen toisen vaalin vaalitoimituksen päättymistä. Presidentin valitsemisesta uudelleen on voimassa, mitä presidentin valitsemisesta on säädetty 23—23 b §:ssä.

Edellä 1 momentissa tarkoitettussa tapauksessa presidentin toimikausi jatkuu siihen saak-

ka, kunnes presidentin valitseminen on toimitettu uudelleen ja näin valittu presidentti on ryhtynyt toimeensa.

23 d §

Jos eduskunnan jäsen valitaan presidentiksi, lakkaa hänen edustajantoimensa siitä päivästä, jolloin hän ryhtyy presidentin toimeen. Tultuaan valituksi presidentiksi hän ei kuitenkaan saa osallistua valtiopäivätoimiin.

Valtioneuvoston jäsen tai valtion virassa oleva henkilö, joka valitaan presidentiksi, katsotaan tehtävästään tai virastaan eronneeksi 1 momentissa säädetystä ajankohdasta. Tultuaan valituksi presidentiksi ministeri ei kuitenkaan saa hoitaa hänelle ministerinä kuuluvia tehtäviä eikä valtion virassa oleva henkilö hoitaa virkaansa. Hän on kuitenkin oikeutettu siihen palkkioon tai palkkaan, joka hänelle valtioneuvoston jäsenenä tai virkamiehenä kuuluu, kunnes hän ryhtyy presidentin toimeen.

23 e §

Vaalioikeudesta presidentinvaalissa on voimassa, mitä vaalioikeudesta on kansanedustajain vaaleja varten säädetty.

Lailla säädetään osallistumisesta presidentinvaaliin ennakolta. Tarkemmat säännökset ehdokkaan asettamisesta vaaliin sekä presidentin valitsemisessa noudatettavasta menettelystä annetaan lailla.

23 f §

Presidentti ryhtyy toimeensa valitsemista seuraavan maaliskuun 1 päivänä.

Edellä 23 c §:n 1 momentissa tarkoitetun määräyksen johdosta toimitetussa uudessa presidentinvaalissa valittu presidentti ryhtyy toimeensa kolmantena päivänä siitä, kun hänen on todettu tulleen valituksi tasavallan presidentiksi.

24 §

Ryhtyessään toimeensa presidentti antaa eduskunnan edessä seuraavan juhlallisen vakuutuksen:

”Minä N.N., jonka Suomen kansa on valinnut Suomen tasavallan presidentiksi, vakuutan, että minä presidentintöissäni tulen viipittömästi ja uskollisesti noudattamaan ja voimassa pitämään tasavallan valtiosääntöä ja lakeja sekä kaikin voimin edistämään Suomen kansan menestystä.”

25 §

Presidentin ollessa estyneenä hoitaa hänen tehtäviään pääministeri ja tämänkin ollessa estyneenä se ministeri, joka, sen mukaan kuin 39 §:ssä säädetään, on pääministerin sijaisena. Jos presidentti kuolee tai tulee pysyvästi estyneeksi kesken toimikautensa taikka presidentiksi valittu kuolee tai tulee pysyvästi estyneeksi valitsemisensa jälkeen, mutta ennen kuin on ryhtynyt toimeensa, on niin pian kuin mahdollista valittava uusi presidentti. Tämän toimeen ryhtymisestä on voimassa, mitä 23 f §:n 2 momentissa on säädetty.

27 §

Presidentin asiana on kutsua eduskunta ylimääräisille valtiopäiville, avata valtiopäivät ja julistaa säännönmukaisen vaalikauden lopussa eduskunnan työ päättyneeksi siltä vaalikaudelta.

Pääministerin esityksestä presidentti voi eduskunnan eri ryhmiä kuultuaan hajottaa eduskunnan määräämällä uudet vaalit toimitettaviksi.

34 §

Jos presidentin päätös koskee koko valtioneuvostoa tai on tehty 36 c §:n 3 momentin mukaisesti, varmentaa sen asianomainen valtioneuvoston esittelijä. Kuitenkin 36 b §:ssä tarkoitetun päätöksen varmentaa esittelemisensä asioissa pääministeri.

36 §

Valtioneuvoston jäseniksi kutsuu presidentti rehellisiksi ja taitaviksi tunnettuja Suomen kansalaisia. Valtioneuvoston kokoonpanon merkittävästi muuttuessa on eduskunnan puhe- miestä ja eduskunnan eri ryhmiä kuultava sekä eduskunnan oltava koolla.

36 a §

Järjestäydyttyään valtioneuvoston on viivytyksettä annettava toimintasuunnitelmansa tiedonantona eduskunnalle. Samoin on meneteltävä valtioneuvoston kokoonpanon merkittävästi muuttuessa.

36 b §

Valtioneuvoston tai sen jäsenen, joka on

saanut eduskunnalta epäluottamuslauseen, on pyydettävä eroa tehtävistään. Eron myöntää presidentti.

Presidentti voi myöntää eron valtioneuvostolle tai sen jäsenelle myös muusta kuin 1 momentissa tarkoitettua syystä esitetystä eronpyynnöstä tai pääministerin niin esittäessä.

36 c §

Presidentti tekee päätöksensä eron myöntämisestä valtioneuvostolle tai sen jäsenelle pääministerin esittelystä.

Pääministerin on esiteltävä presidentille asia, joka koskee eron myöntämistä valtioneuvostolle tai sen jäsenelle eduskunnalta saadun epäluottamuslauseen johdosta silloinkin, kun eroa ei ole pyydetty.

Jos pääministeri ei esittele 2 momentissa tarkoitettua asiaa, presidentti myöntää eron ilman esittelyä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 19 .

Jos tasavallan presidentin valitseminen joudutaan suorittamaan ennen kuin 90 päivää on kulunut tämän lain voimaantulosta, on kuitenkin sovellettava tämän lain voimaan tullessa voimassa ollutta lakia.

Tasavallan presidentin uudelleen valintaa koskevaa 23 §:n 2 momenttia sovellettaessa ei oteta lukuun niitä toimikausia, jotka ovat päättyneet ennen lain voimaantuloa.

2.

Laki

valtiopäiväjärjestyksen 3 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti, joka on tehty valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä säädetyllä tavalla, muutetaan valtiopäiväjärjestyksen 3 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on 18 päivänä maaliskuuta 1983 annetussa laissa (278/83), näin kuuluvaksi:

3 §

Tasavallan presidentillä on oikeus, niin kuin hallitusmuodossa on säädetty, määrätä uudet vaalit toimitettaviksi ennen 1 momentissa tarkoitettua säännönmukaisen vaalikauden päättymistä. Näitä vaaleja lähinnä seuraavat vaalit toimitetaan säännönmukaisen vaalikauden sa-

malla päättyessä neljäntenä vuonna edellisten vaalien toimittamisesta, jollei eduskuntaa sitä ennen uudelleen hajoteta.

Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 19 .

3.

Laki

tasavallan presidentin vaalista

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Tasavallan presidentin vaali (*presidentinvaali*) toimitetaan hallitusmuodon 23 b §:ssä säädettyinä aikana kuudentena vuotena sen vuoden jälkeen, jona tasavallan presidentti viimeksi ryhtyi toimeensa, sitä vuotta lukuun ottamatta.

Milloin hallitusmuodon 23 c §:n 1 momentin tai 25 §:n 1 momentin nojalla on ryhdyttävä toimenpiteisiin presidentin valitsemiseksi, määrää valtioneuvosto Suomen säädöskokoelmassa julkaistavalla päätöksellä, minä sunnuntaina presidentinvaali on toimitettava.

Määrätessään 2 momentissa tarkoitetun vaalipäivän valtioneuvoston on otettava huomioon, ettei presidentinvaalin ennakoäänestys, vaalitoimitus tai vaalin tuloksen vahvistaminen satu yhtä aikaa kansanedustajain vaalien tai kunnallisvaalien ennakoäänestyksen, vaalitoimituksen tai vaalien tuloksen vahvistamisen eikä kansanäänestyksen ennakoäänestyksen, äänestystoimituksen tai äänestyksen tuloksen vahvistamisen kanssa.

2 §

Presidentinvaalissa noudatetaan samaa vaalipiirijakoa kuin kansanedustajain vaaleissa.

3 §

Presidentinvaali toimitetaan yhtäaikaaisesti kunkin kunnan kaikissa äänestysalueissa. Kunnan jakamisesta äänestysalueisiin on voimassa, mitä kunnallisvaalilain 3 §:ssä on säädetty.

Presidentinvaaliin voidaan osallistua myös ennakolta niin kuin jäljempänä säädetään.

4 §

Kussakin vaalipiirissä on vaalipiirin keskuslautakunta, jona toimii kansanedustajain vaaleja varten viimeksi asetettu keskuslautakunta. Lautakunta ottaa itselleen sihteerin, laskijat ja muun tarvittavan henkilökunnan.

5 §

Kunnassa on kunnan keskusvaalilautakunta, jona toimii kunnallisvaalilain 4 §:n nojalla asetettu keskusvaalilautakunta.

Ahvenanmaan maakunnan jokaiseen kuntaan on asetettava keskusvaalilautakunta, josta on soveltuvin osin voimassa, mitä 1 momentissa tarkoitetusta lautakunnasta on säädetty.

6 §

Kunnanvaltuuston on hyvissä ajoin ennen presidentinvaalia asetettava kutakin äänestysaluetta varten vaalilautakunta sekä ennakoäänestyspaikkoina olevia laitoksia ja kotiaänestystä varten vähintään yksi vaalitoimikunta. Niiden asettamisesta on voimassa, mitä vaalilautakunnan ja vaalitoimikunnan asettamisesta on säädetty kansanedustajain vaaleista annetussa laissa (391/69).

Väliaikaisen varajäsenen määräämisestä vaalilautakuntaan ja vaalitoimikuntaan on voimassa, mitä siitä on säädetty kansanedustajain vaaleista annetussa laissa.

7 §

Vaalipiirin keskuslautakunta ja vaalilautakunnat ovat päätösvaltaisia viisijäsenisinä sekä vaalitoimikunnat kolmijäsenisinä.

8 §

Presidentinvaalin toimittamista varten laaditaan vaalioikeutetuista henkilöistä äänestysalueiden vaaliluettelot ja vaalipiirien vaaliluettelot, joista on soveltuvin osin voimassa, mitä niistä on säädetty kansanedustajain vaaleista annetussa laissa.

Presidentinvaalin ensimmäisessä ja toisessa vaalissa käytetään samoja vaaliluetteleja.

Milloin hallitusmuodon 23 c §:n 1 momentin nojalla on määrätty toimitettavaksi uusi presidentinvaali, käytetään 1 momentissa tarkoitettuja vaaliluetteleja muuttamattomina myös uuden presidentinvaalin molemmissa vaaleissa. Jos uuden presidentinvaalin ensimmäinen vaali toimitetaan eri vuonna kuin aikaisempi keskeytynyt presidentinvaali, on kuitenkin laadittava

uudet vaaliluettelot. Näistä on voimassa, mitä 1 momentissa on säädetty.

Jos hallitusmuodon 25 §:n 1 momentin nojalla määrätyn presidentinvaalin ensimmäinen vaali toimitetaan samana vuonna kuin vaalia edeltäneen presidentinvaalin ensimmäinen vaali, käytetään presidentinvaalissa muuttamattomina edellisessä presidentinvaalissa käytettyjä vaaliluetteleja. Muussa tapauksessa on laadittava uudet vaaliluettelot siten kuin 3 momentissa on säädetty.

9 §

Vaalipiirin keskuslautakunnan valmistavista toimenpiteistä presidentin valitsemista varten on soveltuvien osien voimassa, mitä vastaavista toimenpiteistä on kansanedustajain vaaleja varten säädetty.

2 luku

Presidenttiehdokkaan asettaminen

10 §

Oikeudesta asettaa ehdokas tasavallan presidentiksi on säädetty hallitusmuodon 23 a §:ssä.

Puolueen ehdokas valitaan jäsenistön kansanvaltaiset vaikutusmahdollisuudet turvaavalla tavalla siten kuin puolueen säännöissä tarkemmin määrätään.

11 §

Puolueen tai hallitusmuodon 23 a §:ssä tarkoitetun henkilöryhmän on ilmoitettava ehdokas Helsingin kaupungin vaalipiirin keskuslautakunnalle. Henkilöryhmän puolesta ilmoituksen tekee sen asiamies. Ilmoituksessa on selvästi mainittava ehdokkaan nimi sekä hänen arvonsa, ammattinsa tai toimensa ja hänen kotikuntansa. Ilmoitukseen on liitettävä rekisteriviranomaisen antama virkatodistus ehdokkaasta sekä ehdokkaan allekirjoittama vakuutus, että hän suostuu olemaan hänet asettaneen puolueen tai henkilöryhmän ehdokkaana ja ottamaan vastaan presidentin toimen.

Henkilöryhmän tulee liittää ilmoitukseen vähintään kahdenkymmentuhannen vaalioikeutetun allekirjoittamat kortit, joissa nämä ilmoittavat haluavansa asettaa tietyn henkilön ehdokkaaksi. Kortit on laadittava oikeusministeriön vahvistaman ja Suomen säädöskokoelmassa julkaistun kaavan mukaisesti.

Kortissa tulee olla:

1) vaalioikeutetun henkilötiedot;

2) hänen vakuutuksensa, että hän on vaalioikeutettu kansanedustajain vaaleissa;

3) päiväys, joka ei saa olla yhtä vuotta vanhempi; sekä

4) valtuutus tietylle henkilölle toimia henkilöryhmän asiamiehenä ja toiselle toimia tämän varamiehenä sekä heidän postiosoitteensa ja puhelinnumeronsa.

Jokaisessa saman ilmoituksen liitteenä olevassa kortissa on henkilöryhmän asiamieheksi ja tämän varamieheksi valtuutettava samat henkilöt.

12 §

Ilmoitus ehdokkaan asettamisesta on toimitettava Helsingin kaupungin vaalipiirin keskuslautakunnalle aikaisintaan 61. päivänä ja viimeistään 51. päivänä ennen presidentinvaalia ennen kello 16.

13 §

Ehdokkaan asettamisesta ja ilmoittamisesta hallitusmuodon 23 c §:n 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa on voimassa, mitä 10-12 §:ssä on säädetty. Ehdokasta, jonka henkilöryhmä oli aikaisemmin ilmoittanut säädetyssä järjestyksessä Helsingin kaupungin vaalipiirin keskuslautakunnalle, pidetään kuitenkin ilman uutta ilmoitusta edelleenkin henkilöryhmän ehdokkaana, jollei henkilöryhmä ole peruuttanut aikaisempaa ilmoitustaan tai ehdokkaaksi asetettu 11 §:n 1 momentissa tarkoitettua vakuutustaan viimeistään 51. päivänä ennen presidentinvaalia ennen kello 16.

14 §

Jos määräajassa on asetettu vain yksi ehdokas presidentiksi, Helsingin kaupungin vaalipiirin keskuslautakunnan on viipymättä ilmoitettava tästä valtioneuvostolle. Todettuaan ehdokkaaksi asetetun henkilön hallitusmuodon 23 b §:n 1 momentin nojalla tulevan valituksi tasavallan presidentiksi valtioneuvosto ilmoittaa tästä hänelle kirjallisesti ja antaa asiasta kuulutuksen, joka julkaistaan Suomen säädöskokoelmassa.

15 §

Milloin ehdokkaita on asetettu useampia kuin yksi, määrää ehdokkaiden keskinäisen järjestyksen Helsingin kaupungin vaalipiirin keskuslautakunta arvalla kokouksessaan, joka on pidettävä viimeistään viidentenä päivänä siitä, kun ilmoitus ehdokkaasta viimeistään on

ollut tehtävä. Tässä tilaisuudessa on valtioneuvoston oikeuskanslerin oltava saapuvilla. Ehdokkaan asettaneen puolueen edustajalla ja ehdokkaan asettaneen henkilöryhmän asiamiehellä on oikeus olla läsnä tilaisuudessa.

Ehdokkaiden keskinäisen järjestyksen tultua määrättyksi Helsingin kaupungin vaalipiirin keskuslautakunta ilmoittaa asetetut ehdokkaat tiedonannolla oikeusministeriölle. Ministeriön on julkaistava keskuslautakunnan tiedonanto viipymättä Suomen säädöskokoelmassa. Keskuslautakunnan on sen jälkeen painettava vaaleja varten ehdokkaista luettelo, johon heidät on otettava arvonnalla osoittamassa järjestyksessä alkaen numerosta 2.

16 §

Ehdokkaan asettamista koskevasta puolueen päätöksestä, vaalioikeutetun kuulumisesta henkilöryhmään ja ehdokkaista vaaleja varten painettavasta luettelosta on soveltuvin osin voimassa, mitä ehdokkaan asettamista koskevasta puolueen päätöksestä, henkilön jäsenyydestä valitsijayhdistyksessä ja ehdokaslistojen lopullisesta yhdistelmästä on kansanedustajain vaaleja varten säädetty.

3 luku

Ensimmäinen vaali

17 §

Presidentinvaalin ensimmäisen vaalin ennakkoäänestyksestä ja vaalitoimituksesta sekä äänestyslipusta on, jollei tässä laissa toisin säädetä, soveltuvin osin voimassa, mitä ennakkoäänestyksestä ja vaalitoimituksesta sekä äänestyslipusta on kansanedustajain vaaleja varten säädetty.

18 §

Ennakkoäänestys aloitetaan 11. päivänä ennen vaalitoimitusta sekä lopetetaan ulkomailla 8. päivänä ja kotimaassa 5. päivänä ennen vaalitoimitusta.

Ennakkoäänestys järjestetään 1 momentissa tarkoitettuna aikana:

1) posti- ja telelaitoksen toimipaikassa jokaisena arkipäivänä sinä aikana, jolloin toimipaikka on yleisöä varten avoinna, sekä lauantaina ja sunnuntaina kello 10:n ja 14:n välisenä aikana;

2) laitoksessa, sen mukaan kuin vaalitoimitus määrää, ennakkoäänestyksen lopettamispäivänä tai sitä edeltävänä päivänä sekä

yhtenä muuna päivänä toimikunnan määrääminä aikoina;

3) kotona arkipäivänä kello 9:n ja 20:n välisenä aikana;

4) Suomen edustustossa jokaisena päivänä edustuston päällikön määräämänä aikana, ei kuitenkaan pitkäperjantaina, ensimmäisenä pääsiäispäivänä, helluntaipäivänä, juhannuspäivänä, jouluaattona eikä ensimmäisenä ja toisena joulupäivänä; ja

5) suomalaisessa laivassa sen mukaan kuin laivan päällikkö määrää, vähintään kahtena päivänä päällikön määrääminä aikoina.

19 §

Ennakkoäänestyksessä ja vaalitoimituksessa annettujen äänten laskemisesta ja äänestyslipun mitättömyydestä on soveltuvin osin voimassa, mitä niistä on kansanedustajain vaaleja varten säädetty.

20 §

Vaalipiirin keskuslautakunta vahvistaa 3. päivänä ensimmäisen vaalin vaalitoimituksen jälkeen kello 18 alkavassa kokouksessa ne äänimäärät, jotka kukin ehdokas on ensimmäisessä vaalissa saanut vaalipiirissä, sekä ilmoittaa viipymättä oikeusministeriön määräämällä tavalla Helsingin kaupungin vaalipiirin keskuslautakunnalle näin vahvistetut äänimäärät ja vaalissa annettujen äänien määrän.

21 §

Saatuaan 20 §:ssä tarkoitettun ilmoituksen kaikkien vaalipiirien keskuslautakunnilta Helsingin kaupungin vaalipiirin keskuslautakunta vahvistaa 4. päivänä vaalitoimituksen jälkeen ensimmäisessä vaalissa koko maassa kullekin ehdokkaalle annettujen äänien lopullisen määrän ja vaalissa annettujen äänien kokonaismäärän sekä ilmoittaa ne viipymättä valtioneuvostolle.

Jos ensimmäisessä vaalissa joku ehdokas on koko maassa saanut enemmän kuin puolet annetuista äänistä, valtioneuvosto toteaa, että hän on hallitusmuodon 23 b §:n 2 momentin nojalla tullut valituksi tasavallan presidentiksi, ja ilmoittaa tästä hänelle kirjallisesti sekä antaa presidentinvaalin tuloksesta kuulutuksen, joka julkaistaan Suomen säädöskokoelmassa. Kuulutuksessa on myös mainittava kunkin ehdokkaan presidentinvaalissa koko maassa saamien äänien määrä ja vaalissa annettujen äänien kokonaismäärä.

22 §

Jollei kukaan ehdokkaista ole tullut hallitusmuodon 23 b §:n 2 momentin nojalla valituksi tasavallan presidentiksi, on valtioneuvoston annettava 4. päivänä vaalitoimituksen jälkeen ensimmäisen vaalin tuloksesta kuulutus, joka julkaistaan Suomen säädöskokoelmassa. Kuulutuksessa on mainittava kunkin ehdokkaan ensimmäisessä vaalissa koko maassa saama äänimäärä. Siinä on myös mainittava, että presidentin valitsemiseksi on hallitusmuodon 23 b §:n 3 momentin mukaan toimitettava toinen vaali ja ketkä kaksi ehdokasta ovat presidenttiehdokkaina toisessa vaalissa.

4 luku

Toinen vaali

23 §

Kahden ensimmäisessä vaalissa eniten ääniä saaneen ehdokkaan keskinäisen järjestyksen toisessa vaalissa määrää valtioneuvosto arvalla 4. päivänä ensimmäisen vaalin vaalitoimituksen jälkeen.

Oikeusministeriön on julkaistava tiedonanto ehdokkaiden keskinäisestä järjestyksestä Suomen säädöskokoelmassa ja painatettava viipymättä toista vaalia varten ehdokkaista luettelo, johon heidät on otettava arvannon osoittamassa järjestyksessä numeroilla 2 ja 3, sekä toimitettava luettelo Helsingin kaupungin vaalipiirin keskuslautakunnalle, jonka tehtävänä on luettelon jakelu. Luettelosta on muutoin voimassa, mitä siitä 16 §:ssä on säädetty.

24 §

Toisen vaalin ennakoäänestyksestä ja vaalitoimituksesta on soveltuvin osin voimassa, mitä 17 ja 18 §:ssä on säädetty. Äänestyslippu on kuitenkin erivärinen kuin ensimmäisessä vaalissa.

25 §

Toisen vaalin ennakoäänestyksessä ja vaalitoimituksessa annettujen äänten laskemisesta ja äänestyslipun mitättömyydestä on soveltuvin osin voimassa, mitä niistä on säädetty 19 §:ssä.

26 §

Vaalipiirin keskuslautakunta vahvistaa 3. päivänä toisen vaalin jälkeen kello 18 alkavas-

sa kokouksessa ne äänimäärät, jotka kumpikin ehdokas on toisessa vaalissa saanut vaalipiirissä, sekä ilmoittaa oikeusministeriön määrämällä tavalla viipymättä Helsingin kaupungin vaalipiirin keskuslautakunnalle näin vahvistetut äänimäärät.

27 §

Saatuaan 26 §:ssä tarkoitetun ilmoituksen kaikkien vaalipiirien keskuslautakunnilta Helsingin kaupungin vaalipiirin keskuslautakunta vahvistaa toisessa vaalissa koko maassa kummallekin ehdokkaalle annettujen äänien lopullisen määrän ja ilmoittaa näin vahvistetut äänimäärät viipymättä valtioneuvostolle.

Valtioneuvosto toteaa, kumpi ehdokkaista on saanut toisessa vaalissa enemmän ääniä ja sen nojalla tullut valituksi tasavallan presidentiksi. Jos äänimäärät ovat yhtä suuret, valtioneuvosto määrää vaalin tuloksen arvalla. Vaalin tuloksen todettuaan valtioneuvosto ilmoittaa tästä presidentiksi valitulle sekä antaa presidentinvaalin tuloksesta kuulutuksen, joka julkaistaan Suomen säädöskokoelmassa. Kuulutuksessa on mainittava kummankin ehdokkaan toisessa vaalissa koko maassa saamien äänien määrä.

5 luku

Erinäisiä säännöksiä

28 §

Milloin valtioneuvosto on hallitusmuodon 23 c §:n 1 momentin nojalla määrännyt ryhdyttäväksi uudelleen toimenpiteisiin presidentin valitsemiseksi, on oikeusministeriön kiireellisesti ilmoitettava tästä vaalipiirien keskuslautakunnille, ulkoasiainministeriölle ja posti- ja telehallitukselle, joiden on huolehdittava siitä, että tieto välitetään viipymättä edelleen muille vaaliviranomaisille, sekä väestörekisterikeskukselle.

Vaaliviranomaisten, väestörekisterikeskuksen ja rekisteritoimistojen on keskeytettävä valmistavat toimenpiteet vaalia varten sekä vaaliviranomaisten on jätettävä tekemättä laissa edellytetyt päätökset ja suorittamatta säädetty toimenpiteet. Oikeusministeriö antaa tarkemmat määräykset 1 momentissa tarkoitetusta valtioneuvoston päätöksestä aiheutuvista viranomaisten toimenpiteistä sekä vaalissa käytettävien ja käytettyjen asiakirjojen käsittelyä. Oikeusministeriö antaa tarvittaessa ohjeet määräysten soveltamisesta.

29 §

Mitä kansanedustajain vaaleja varten on säädetty, on soveltuvin osin voimassa vaalin tuloksen tiedottamisesta, jollei 14, 21, 22 tai 27 §:ssä ole toisin säädetty, samoin kuin äänestyslippujen ja laskelmien säilyttämisestä sekä vaalipiirin keskuslautakunnan kokouksista, pöytäkirjasta ja toimituskirjoista, vaaliviranomaisten vastuusta, vaalikustannuksista ja virkalähetysoikeudesta sekä määräpäivän sattumisesta pyhäpäiväksi tai arkilauantaiksi.

30 §

Helsingin kaupungin vaalipiirin keskuslautakunnan 21 §:n 1 momentissa ja 27 §:n 1 momentissa tarkoitettuun päätökseen samoin kuin vaalipiirien keskuslautakuntien vaalin tuloksen vahvistamista koskeviin päätöksiin ei saa haakea muutosta valittamalla.

31 §

Joka houkuttelemalla tai painostamalla häiritsee vaalivapautta, on tuomittava *vaalivapauden häiritsemisestä* vankeuteen enintään kolmeksi kuukaudeksi. Jos vaalivapauden häirit-

semisessä käytetään väkivaltaa tai uhkausta, rikoksenteijä on tuomittava vankeuteen vähintään yhdeksi kuukaudeksi ja enintään yhdeksi vuodeksi.

Työnantaja, joka estää hänen palveluksesaan olevaa käyttämästä äänioikeuttaan, on tuomittava sakkoon.

32 §

Tarkempia määräyksiä ja ohjeita tämän lain soveltamisesta antaa tarvittaessa oikeusministeriö.

33 §

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä lokakuuta 19 . Lailla kumotaan tasavallan presidentin valitsemisesta 26 päivänä kesäkuuta 1987 annettu laki (574/87) siihen tehtyine muutoksineen.

Jos presidentin valitseminen joudutaan suorittamaan ennen kuin 90 päivää on kulunut tämän lain voimaantulosta, on kuitenkin sovellettava 1 momentissa mainittua kumottua lakia.

Helsingissä 9 päivänä joulukuuta 1988

Tasavallan Presidentti

MAUNO KOIVISTO

Oikeusministeri *Matti Louekoski*

1.

Laki**Suomen Hallitusmuodon muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti, joka on tehty valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä säädetyllä tavalla,

muutetaan Suomen Hallitusmuodon 23 ja 24 §, 25 §:n 1 momentti, 27 §, 34 §:n 3 momentti ja 36 §:n 2 momentti,

sellaisina kuin niistä ovat 23 ja 24 § 26 päivänä kesäkuuta 1987 annetussa laissa (573/87), 25 §:n 1 momentti 9 päivänä marraskuuta 1956 annetussa laissa (588/56) sekä 27 § ja 36 §:n 2 momentti 26 päivänä kesäkuuta 1987 annetussa laissa (575/87), ja

lisätään lakiin uusi 23 a—23 f ja 36 a—36 c § seuraavasti:

*Voimassa oleva laki***23 §**

Tasavallan presidentin valitsee Suomen kansa syntyperäisten Suomen kansalaisten joukosta *aina* kuudeksi vuodeksi. (1 mom.)

Oikeus asettaa ehdokas presidentiksi on rekisteröidyllä puolueella, jonka ehdokaslistalta on viimeksi toimitetuissa kansanedustajain vaaleissa valittu vähintään yksi kansanedustaja, taikka kahdellakymmenellätuuhannella vaalioikeutetulla henkilöllä, jotka ovat sopineet yhteisen ehdokkaan asettamisesta. *Puolueella on oikeus asettaa kuolleen tai pysyvästi estyneeksi tulleen presidenttiehdokkaansa sijaan uusi ehdokas.* (2 mom.)

Jos vain yksi ehdokas on asetettu, tulee hän ilman vaalia presidentiksi. (3 mom.)

Milloin ehdokkaita on asetettu useampia kuin yksi, toimitetaan tammikuun viimeisenä sunnuntaina ja seuraavana maanantaina presidentin välitön vaali ja 301 valitsijamiehen vaalit. Näissä vaaleissa on vaalioikeutetuilla kummassakin yksi ääni. Jos presidentin vaalissa joku ehdokkaista saa enemmän kuin puolet äänioikeuttaan käyttäneiden äänistä, on hänet valittu presidentiksi. *Muussa tapauksessa on presidentti valitsijamiesten valittava.* (4 mom.)

*Ehdotus***23 §**

Tasavallan presidentin valitsee Suomen kansa välittömällä vaalilla syntyperäisistä Suomen kansalaisista kuuden vuoden pituiseksi toimikaudeksi.

Sama henkilö voidaan valita presidentiksi enintään kahdeksi peräkkäiseksi toimikaudeksi.

23 a §

Oikeus asettaa ehdokas presidentiksi on rekisteröidyllä puolueella, jonka ehdokaslistalta on viimeksi toimitetuissa kansanedustajain vaaleissa valittu vähintään yksi kansanedustaja, taikka kahdellakymmenellätuuhannella vaalioikeutetulla henkilöllä, jotka ovat sopineet yhteisen ehdokkaan asettamisesta.

23 b §

Jos vain yksi ehdokas on asetettu, tulee hän ilman vaalia valituksi tasavallan presidentiksi.

Milloin ehdokkaita on asetettu useampia kuin yksi, toimitetaan tammikuun kolmantena sunnuntaina presidentinvaali. Jos joku ehdokkaista saa vaalissa enemmän kuin puolet annetuista äänistä, on hänet valittu tasavallan presidentiksi.

Voimassa oleva laki

Milloin vaali on valitsijamiesten toimitettava, nämä kokoontuvat 15 päivänä helmikuuta pääministerin puheenjohtajalla valitsemaan presidentin. Vaalissa voidaan äänestää niitä ehdokkaita, joiden valitsemiseksi tasavallan presidentiksi on valittu ainakin yksi valitsijamies. Jos näistä ehdokkaista joku on kuollut tai tullut pysyvästi estyneeksi, on hänen valitsijamiehellään oikeus ilmoittaa pääministerille ennen vaalin toimittamista uusi ehdokas. (5 mom.)

Jos valitsijamiesten toimittamassa vaalissa, joka toimitetaan umpilipuin, joku ehdokas saa enemmän kuin puolet annetuista äänistä, on hänet valittu. Muussa tapauksessa toimitetaan heti uusi vaali ja, jollei silloinkaan kukaan saa ehdotonta enemmistöä, vieläkin uusi vaali niiden kahden ehdokkaan välillä, jotka toisessa vaalissa ovat saaneet suurimmat äänimäärät. Äänten jakautuessa tasan ratkaisee arpa. (6 mom.)

Ehdotus

Jollei kukaan ehdokkaista ole saanut vaalissa enempää kuin puolet annetuista äänistä, toimitetaan uusi vaali ensimmäistä vaalia seuraavana neljäntenä sunnuntaina. Uudessa vaalissa ovat ehdokkaina ne kaksi henkilöä, jotka ovat saaneet ensimmäisessä vaalissa suurimmat äänimäärät. Toisessa vaalissa enemmän ääniä saanut ehdokas on valittu tasavallan presidentiksi. Äänten jakautuessa tasan ratkaisee arpa.

23 c §

Jos säädetyssä järjestyksessä ilmoitettu ehdokas kuolee tai tulee pysyvästi estyneeksi ennen ensimmäisen vaalin vaalitoimituksen päättymistä, valtioneuvoston on todettuaan ehdokkaan kuoleman tai estyneisyyden määrättävä, että presidentin valitsemiseen on niin pian kuin mahdollista ryhdyttävä uudelleen. Samoin on meneteltävä, jos niistä kahdesta ehdokkaasta, jotka ovat saaneet ensimmäisessä vaalissa eniten ääniä, jompikumpi kuolee tai tulee pysyvästi estyneeksi ennen toisen vaalin vaalitoimituksen päättymistä. Presidentin valitsemisesta uudelleen on voimassa, mitä presidentin valitsemisesta on säädetty 23-23 b §:ssä.

Edellä 1 momentissa tarkoitetussa tapauksessa presidentin toimikausi jatkuu siihen saakka, kunnes presidentin valitseminen on toimitettu uudelleen ja näin valittu presidentti on ryhtynyt toimeensa.

Voimassa oleva laki

Jos eduskunnan jäsen valitaan presidentiksi, lakkaa hänen edustajantoimensa. Valtion virassa oleva henkilö, joka valitaan presidentiksi, katsotaan virasta eronneeksi. (7 mom.)

Vaalioikeudesta presidentin ja valitsijamiesten vaaleissa sekä vaalikelpoisuudesta valitsijamieheksi samoin kuin valitsijamiesten vaalien tavasta on voimassa, mitä vaalioikeudesta ja vaalikelpoisuudesta sekä vaalien tavasta on kansanedustajain vaaleja varten säädetty. Tarkemmat säännökset presidenttiehdokkaiden ja valitsijamiesehdokkaiden asettamisesta sekä uuden presidenttiehdokkaan asettamisesta kuolleen tai pysyvästi estyneeksi tulleen ehdokkaan sijaan samoin kuin presidentin valitsemisessa noudatettavasta menettelystä annetaan lailla. (8 mom.)

24 §

Presidentti astuu toimeensa valitsemista seuraavan maaliskuun 1 päivänä ja antaa silloin eduskunnan edessä seuraavan juhlallisen vaakuutuksen:

”Minä N.N., jonka Suomen kansa on valinnut Suomen tasavallan presidentiksi, vakuutan, että minä presidentintoimessani tulen vilpittömästi ja uskollisesti noudattamaan ja voimassa pitämään tasavallan valtiosääntöä ja

Ehdotus

23 d §

Jos eduskunnan jäsen valitaan presidentiksi, lakkaa hänen edustajantoimensa siitä päivästä, jolloin hän ryhtyy presidentin toimeen. Tultuaan valituksi presidentiksi hän ei kuitenkaan saa osallistua valtiopäivätoimiin.

Valtioneuvoston jäsen tai valtion virassa oleva henkilö, joka valitaan presidentiksi, katsotaan tehtävästään tai virastaan eronneeksi 1 momentissa säädetystä ajankohdasta. Tultuaan valituksi presidentiksi ministeri ei kuitenkaan saa hoitaa hänelle ministerinä kuuluvia tehtäviä eikä valtion virassa oleva henkilö hoitaa virkaansa. Hän on kuitenkin oikeutettu siihen palkkioon tai palkkaan, joka hänelle valtioneuvoston jäsenenä tai virkamiehenä kuuluu, kunnes hän ryhtyy presidentin toimeen.

23 e §

Vaalioikeudesta presidentinvaalissa on voimassa, mitä vaalioikeudesta on kansanedustajain vaaleja varten säädetty.

Lailla säädetään osallistumisesta presidentinvaaliin ennakolta. Tarkemmat säännökset ehdokkaan asettamisesta vaaliin sekä presidentin valitsemisessa noudatettavasta menettelystä annetaan lailla.

23 f §

Presidentti ryhtyy toimeensa valitsemista seuraavan maaliskuun 1 päivänä.

Edellä 23 c §:n 1 momentissa tarkoitetun määräyksen johdosta toimitetussa uudessa presidentinvaalissa valittu presidentti ryhtyy toimeensa kolmantena päivänä siitä, kun hänen on todettu tulleen valituksi tasavallan presidentiksi.

24 §

Ryhtyessään toimeensa presidentti antaa eduskunnan edessä seuraavan juhlallisen vaakuutuksen:

”Minä N.N., jonka Suomen kansa on valinnut Suomen tasavallan presidentiksi, vakuutan, että minä presidentintoimessani tulen vilpittömästi ja uskollisesti noudattamaan ja voimassa pitämään tasavallan valtiosääntöä ja

Voimassa oleva laki

lakeja sekä kaikin voimin edistämään Suomen kansan menestystä.”

25 §

Presidentin ollessa estyneenä hoitaa hänen tehtäviään pääministeri ja tämänkin ollessa estyneenä se ministeri, joka, sen mukaan kuin *jäljempänä* 39 §:ssä säädetään, on pääministerin sijaisena. Jos presidentin este on pysyväinen, valittakoon niin pian kuin mahdollista uusi presidentti, joka ryhtyy toimeensa heti vaalin jälkeen.

27 §

Presidentin asiana on kutsua eduskunta ylimääräisille valtiopäiville, antaa määräys kansanedustajain vaalien toimittamisesta, avata valtiopäivät ja julistaa säännönmukaisen vaalikauden lopussa eduskunnan työ päättyneeksi siltä vaalikaudelta sekä määräämällä uudet vaalit toimitettaviksi hajottaa eduskunta.

34 §

Jos presidentin päätös koskee koko valtioneuvostoa, varmentaa sen asianomainen valtioneuvoston esittelijä.

36 §

Valtioneuvoston jäseniksi kutsuu presidentti rehellisiksi ja taitaviksi tunnettuja *syntyperäisiä* Suomen kansalaisia. Valtioneuvoston kokoonpanon merkittävästi muuttuessa on eduskunnan puhemiestä ja eduskunnan eri ryhmiä kuultava sekä eduskunnan oltava koolla

Ehdotus

lakeja sekä kaikin voimin edistämään Suomen kansan menestystä.”

25 §

Presidentin ollessa estyneenä hoitaa hänen tehtäviään pääministeri ja tämänkin ollessa estyneenä se ministeri, joka, sen mukaan kuin 39 §:ssä säädetään, on pääministerin sijaisena. Jos *presidentti kuolee tai tulee pysyvästi estyneeksi kesken toimikautensa taikka presidentiksi valittu kuolee tai tulee pysyvästi estyneeksi valitsemisensa jälkeen, mutta ennen kuin on ryhtynyt toimeensa, on niin pian kuin mahdollista valittava uusi presidentti. Tämän toimeen ryhtymisestä on voimassa, mitä 23 f §:n 2 momentissa on säädetty.*

27 §

Presidentin asiana on kutsua eduskunta ylimääräisille valtiopäiville, avata valtiopäivät ja julistaa säännönmukaisen vaalikauden lopussa eduskunnan työ päättyneeksi siltä vaalikaudelta.

Pääministerin esityksestä presidentti voi eduskunnan eri ryhmiä kuultuaan hajottaa eduskunnan määräämällä uudet vaalit toimitettaviksi.

Jos presidentin päätös koskee koko valtioneuvostoa *tai on tehty 36 c §:n 3 momentin mukaisesti*, varmentaa sen asianomainen valtioneuvoston esittelijä. *Kuitenkin 36 b §:ssä tarkoitetun päätöksen varmentaa esittelemisään asioissa pääministeri.*

36 a §

Järjestäydyttyään valtioneuvoston on viivytyksettä annettava toimintasuunnitelmansa tie-

Voimassa oleva laki

Ehdotus

donantona eduskunnalle. Samoin on meneteltävä valtioneuvoston kokoonpanon merkittävästi muuttuessa.

36 b §

Valtioneuvoston tai sen jäsenen, joka on saanut eduskunnalta epäluottamuslauseen, on pyydettävä eroa tehtävistään. Eron myöntää presidentti.

Presidentti voi myöntää eron valtioneuvostolle tai sen jäsenelle myös muusta kuin 1 momentissa tarkoitetusta syystä esitetystä eronpyynnöstä tai pääministerin niin esittäessä.

36 c §

Presidentti tekee päätöksensä eron myöntämisestä valtioneuvostolle tai sen jäsenelle pääministerin esittelystä.

Pääministerin on esiteltävä presidentille asia, joka koskee eron myöntämistä valtioneuvostolle tai sen jäsenelle eduskunnalta saadun epäluottamuslauseen johdosta silloinkin, kun eroa ei ole pyydetty.

Jos pääministeri ei esittele 2 momentissa tarkoitettua asiaa, presidentti myöntää eron ilman esittelyä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 19 .

Jos tasavallan presidentin valitseminen joudutaan suorittamaan ennen kuin 90 päivää on kulunut tämän lain voimaantulosta, on kuitenkin sovellettava tämän lain voimaan tullessa voimassa ollutta lakia.

Tasavallan presidentin uudelleen valintaa koskevaa 23 §:n 2 momenttia sovellettaessa ei oteta lukuun niitä toimikausia, jotka ovat päättyneet ennen lain voimaantuloa.

2.

Laki**valtiopäiväjärjestyksen 3 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti, joka on tehty valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä säädetyllä tavalla, muutetaan valtiopäiväjärjestyksen 3 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on 18 päivänä maaliskuuta 1983 annetussa laissa (278/83), näin kuuluvaksi:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus***3 §**

Tasavallan presidentillä on oikeus, jos hän havaitsee sen tarpeelliseksi, määrätä uudet vaalit toimitettaviksi ennen 1 momentissa tarkoitetun säännönmukaisen vaalikauden päättymistä. Näitä vaaleja lähinnä seuraavat vaalit toimitetaan säännönmukaisen vaalikauden samalla päättyessä neljäntenä vuonna edellisten vaalien toimittamisesta, jollei eduskuntaa sitä ennen uudelleen hajoteta.

Tasavallan presidentillä on oikeus, *niin kuin hallitusmuodossa on säädetty*, määrätä uudet vaalit toimitettaviksi ennen 1 momentissa tarkoitetun säännönmukaisen vaalikauden päättymistä. Näitä vaaleja lähinnä seuraavat vaalit toimitetaan säännönmukaisen vaalikauden samalla päättyessä neljäntenä vuonna edellisten vaalien toimittamisesta, jollei eduskuntaa sitä ennen uudelleen hajoteta.

*Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 19 .*

